

בינ"ו עמ"י עש"ו

קונטרס

# מגיד דבריו ליעקב

רביעאה

שיחות מוסר חיזוק והתעוררות

בענייני עבודת ה'

ומהם שיחות

על סדר פרשיות השבוע

נסדר ונערך משיחות מוסר

שנאמרו במקהלות על ידי

הגאון הגדול

רבי יעקב חיים סופר שליט"א

ראש ישיבת 'כף החיים'

בצירוף חידו"ת על הפרשה ועוד



פרשת תרומה



ירושלים עיה"ק תובכ"א

תשפ"ב לפ"ק

הלימוד והחיזוק בחוברת  
זו מוקדש להצלחה  
ברוחניות ובגשמיות  
למסייעים בהוצאה לאור

שיחות מוסר אלו הנדפסות בקונטרסי "מגיד דבריו  
ליעקב" נסדרו ונערכו מתוך קלטות של שיחות רבינו  
שליט"א.

ואם יימצא שגגה וטעות, איתנו תלין משוגתינו.  
ובקשתנו שטוחה לפני המעינים הי"ו כי כל שגגה וטעות  
יתלו בחסרון דעת העורך, ואנא יודיעני על הטעות.

בתחילת החוברת נדפסת שיחתו של רבינו שליט"א  
בחלק השני של החוברת נדפסו חידו"ת על פרשת שבוע,  
מחידושיו של רבינו שליט"א על התורה, וחלקם הגדול  
רואים לראשונה מכת"י בחוברת זו.

בחלק השלישי של החוברת מצורף קטע מתוך ספר  
"שנות חיים" (כת"י) של רבינו שליט"א בענייני אריכות  
ימים

בחלק הרביעי של החוברת מצורף מחידו"ת רבינו  
שליט"א בסוגיות הנלמדות בדף היומי, או שאר חידו"ת  
כפי אשר יכיל הגליון

ניתן להצטרף לרשימת התפוצה לקבלת  
הגליונות בדוא"ל:  
8542164@gmeil.com

ניתן להשיג את החוברות מידי שבוע מתחילתו בנקודות  
המכירה וההפצה של י. בלוי בבתי הכנסת

©

כל הזכויות שמורות

אין לצלם להעתיק לשכפל וכל כיו"ב,  
בלא רשות מפורשת בכתב מהמחבר

הערות והארות תיקונים יתקבלו בשמחה,  
ובעז"ה יתוקנו במהדורה הבאה

להערות והארות

ניתן לפנות בשעות בין הסדרים  
לפלאפון מספר 0548-542-164

## פרשת תרומה

### מפתח העניינים

צורת עבודת ה' הנעלה והראויה היא כשנעשית "לשמה" / החשיבות של פעולות האדם נמדדת לפי עמלו ויגיעתו / נדבת הלב היא מה שאדם נותן מתוך עמלו וטרחתו / עלינו לייקר את הטורח והיגיעה במצוות / כל דבר שהוא לשם ה' יביא מן הנאה והטוב / אם בחוקותי תלכו - שתהיו עמלים בתורה / הדבר הראשון שצריך להכניס לבית - התורה הקדושה / מדיבורו של האדם ניכר מהותו וטבעו / לקנין התורה נצרכת מדת הענווה / המבחן מהי ענווה ראויה ומהי ענווה פסולה / גאוותו של אדם מבצבצת כלהבה היוצאת מבין החרסים / עבודתנו להכיר במיעוט ערכנו

### מפתח חידושי תורה

- א. בענין עושרן של בני ישראל במדבר..... כ
- ב. בענין ארון הברית לשון זכר..... כב
- ג. בענין דמות שני הכרובים זכר ונקיבה..... כג

### מפתח מערכות

- אדון עולם..... כז
- אהרן הכהן..... כח
- אהרן הכהן..... לא

### מפתח חידושי סוגיות

- בענין אבל אסור בתלמוד תורה..... לג

הלימוד בחוברת זו מוקדש לעילוי נשמות

מסעודה בת חסיבה	אליהו מאיר בן סימי	יפה בת עליה
שמועון בן עליה	יוסף בן אסתר	פיבי בת חסיבה
מסעוד בן אסתר	סימי בת חנה	מרגלית בת סימי
יצחק שלום בן צ'לחה חנה	שולמית בת כחילה רחל	יעקב בן עליה
תנצב"ה		

הלימוד בחוברת זו מוקדש לרפואת  
מרדכי בן מורווריד אסנת  
מיכל בת אסתר  
אל נא רפא נא להם

## צורת עבודת ה' הנעלה והראויה היא כשנעשית "לשמה"

**בעזרת ה'** יתברך נראה לעיני ולהתבונן בפרשת השבוע, פרשת תרומה.

**נמצאים** אנו עכשיו בראש חודש אדר. משנכנס אדר מרבין בשמחה (תענית כט.), ויהי רצון שנוכה כולנו וכל ישראל אחינו שיהיה החודש הזה סוף וקץ לכל צרותנו, תחילה וראש לפדיון נפשנו, ומי שעשה ניסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה הוא בוודאי יעשה ניסים גם לבנים, ונוכה במהרה לגאולה השלימה ולבשורות טובות. אמן ואמן.

**בפרשת** השבוע אנחנו מתחילים ללמוד על עניני המשכן וכליו ובגדי הכהונה, וכך בכל הפרשיות הבאות עד סוף חומש שמות אנו עוסקים בעניני המשכן. לאחר מכן בחומש ויקרא, אנו לומדים את דיני הקרבנות.

**וידבר ה' אל משה לאמר. דבר אל בני ישראל,** אני מבקש ממך שתאמר לישראל, ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר יבנו לבו תקחו את תרומתי. הקב"ה מצווה את ישראל שיביאו תרומה, "ויקחו לי תרומה", מפרש רש"י: 'לי - לשמי', כי העיקר בעבודת ה' יתברך שתהיה לשמה. ואמנם לימודנו רבותינו והאריך בזה הרמב"ם בשמונה פרקים שלהגיע מיד ל"לשמה" אינו קל, ואדרבה, צורת החינוך וההדרכה עם הקטנים תמיד הוא בסגנון שמתחיל ב"שלא לשמה", שהרי אם תלך ותאמר למישהו 'לך ותעבוד את ה' בלי שום כוונה לרווח אלא רק לשם שמים', "כאשר צווי ה' אלקי", כלשון רש"י במסכת תענית (ז), לא כל אחד בר הכי, ובוודאי שלא התינוקות והילדים הרכים. לכן מתחילים קודם ב"שלא לשמה", מבטיחים לילד שאם תלך ותלמד תקבל ארטיק ושאר דברים המושכים את לבו לפי מה שהוא, אחר כך כשהוא גדל יותר הדברים האלו כבר לא משכנעים אותו, ואז מבטיחים לו אופנים עם שלשה גלגלים, לאחר מכן עם שני גלגלים, וכן הלאה על זה הדרך. אבל המטרה היא להגיע לבסוף ל"לשמה".

**עבודת ה'** לשמה פירושה, שכוונת האדם היא רק לעשות נחת רוח לה' יתברך ותו לא מיד, ואינו עושה מה שעושה בשביל פרנסה, כבוד או מיראה. וזו היא המדרגה העליונה, ורבינו יהודה החסיד זצ"ל שכל דבריו נאמרו ברוח הקדש כתב בספר חסידים (סימן שס"ו), דע כי המצוה שנעשית לשמה מעלתה וחשיבותה ושכרה **פי אלף** ממצוה שנעשית שלא לשמה. כלומר, למרות שכל מצוה יקרה וחשובה, אבל צורת העבודה שאנחנו צריכים לשאוף אליה, היא שתהיה לשמה.

**ואפילו** אם אדם עושה את עבודת ה' לא לצרכי הנאת גופו וכבודו, אלא עושה את זה בשביל להשיג דברים רוחניים כמו עולם הבא וגן עדן, גם בזה יש בחינה של "שלא לשמה", וידוע המעשה שהיה עם הגר"א והאתרוג, שאז אמר הגר"א על עצמו "אליהו יכול

לעבוד את הקב"ה גם בלי עולם הבא". עבודת ה' לשמה היא כשהיא נעשית אך ורק לכבוד הבורא יתברך, ותו לא. ולכן הכתוב מדגיש כאן 'ויקחו לי - לשמי', שתהיה עבודת המשכן נעשית אך ורק לכבוד ה' ולעשות נחת רוח לפניו.

### החשיבות של פעולות האדם נמדדת לפי עמלן ויגיעתו

**וכאן** מפרטת התורה אחת עשרה דברים שצריכים ישראל להביא בשביל המשכן. זאת התרומה אשר תקחו מאתם זהב וכסף ונחושת... אבני שוהם ואבני מלוואים לאפוד ולחושן. ואכן כלל ישראל הלכו והביאו את כל הדברים האלו.

**רבינו** האור החיים הקדוש זצ"ל מעיר כאן הערה נפלאה. התורה מתחילה בזהב וכסף ונחושת שעל ישראל להביא למשכן, ואחר כך מונה את כל שאר הדברים ולבסוף מסיימת באבני שוהם ואבני המלוואים, שאלו הם אבנים טובות ומרגליות שהיו משבצים בחושן שהיה לובש הכהן הגדול, ועל ידיהם היו שואלים באורים ותומים. ולכאורה, שואל האור החיים, ראשית כל התורה היתה צריכה לפתוח באבני השוהם ואבני המלוואים, שהם אבנים יקרות, ומדוע פתחה התורה בזהב כסף ונחושת?! אמנם נכון הדבר שזהב הוא דבר יקר, אבל הלא האבנים הטובות יקרות הרבה יותר מן הזהב, ובוודאי יותר מן הכסף והנחושת ושאר הדברים הכתובים שמה!

**אבל** התבונן וראה, אומר האור החיים, מהיכן באו האבנים הטובות האלו. בגמרא במסכת יומא (עה.) ובתרגום המיוחס ליונתן (שמות ל"ה כ"ז) אמרו רבותינו על הפסוק "והנשיאים הביאו את אבני השוהם", שהנשיאים הכוונה היא לעננים, והעננים הם אלו שהביאו את אבני השוהם. **אם כן נמצא**, אומר האור החיים הקדוש, **שהאבנים האלו משלחן גבוה קא זכו**, העננים הביאו מן השמים את האבנים היקרות האלו, **ואם כן באו בלא טורח ובלא יגיעה ובלא חסרון כים**, ולכן סדרה התורה את נדבתם אחר כל הנדבות שהיו מביאים מכיסם ועל ידי טורח. כלומר, אמת הדבר שהאבנים הטובות האלו היו יקרות לאין ערוך יותר מזהב וכסף, אבל לא רק על השווי הפשוט מסתכלים בשמים, אלא יש עוד קנה מידה שבודקים בו בשמים את הפעולות של האדם. האם הנדבה הגיעה בדרך נס, בקלות וללא טורח, או שמא היתה כאן יגיעה של האדם, טרחה ועמל. ולכן האבנים הטובות נמצאות בסוף, כי כל הדברים הכתובים לפני כן, הגם שאינם שווים ויקרים כל כך כמו אבנים טובות, אבל הם הגיעו על ידי טורח ועמל וחסרון כים של ישראל, וזה חשוב להקב"ה הרבה יותר.

**והוסיף** רבי חיים שמואלביץ זצ"ל הוספה נכבדת. העננים האלו שהביאו את האבנים, להיכן הגיעו?! אמרו רבותינו שענני הכבוד האלו הגיעו לפתחי האהלים של נשיאי ישראל. ומדוע דווקא אליהם?! בגלל רום מעלתם וגודל צדקתם. אם כן הווי אומר, שזה עצמו

שהעננים הביאו את האבנים הטובות דווקא אל פתחי האהלים של הנשיאים, מלמד ומהווה סימן על גדלותם של הנשיאים, שהרי רק להם הגיעו האבנים ולא לכל ישראל. ועם כל זה ואף על פי כן, המעלה של כל ישראל שהביאו את הכסף והזהב והשמן, היתה גדולה יותר מהאבנים הטובות האלו, למרות שמי שהביא אותם היו הנשיאים, אשר כמו שאמרנו היו רמי מעלה וצדיקי עליון. ומדוע?! כי כמו שנתבאר, היה חסר כאן העמל, הטורח והיגיעה. האבנים האלו הגיעו לנשיאים ללא טורח ויגיעה, ולכן הגם שמי שהביא את נדבת האבנים היו אנשים רמי מעלה, צדיקים וחסידים נשיאי ישראל, עם כל זה מה חביב ומה יקר כלפי שמיא?! הטורח והעמל שהיה על הדבר.

**כאן** למדנו, שאפילו שהאבנים הטובות יקרות הרבה יותר מזהב, ואף מי שהביא אותם היו האנשים היותר צדיקים שבישראל, למרות זאת הנדבה החשובה היא של שאר ישראל שטרחו ועמלו על נדבתם. ומזה עלינו ללמוד כמה חשוב העמל שלנו על התורה, וכמה חשובה הטרחה שלנו על המצוות. יש כאלו שמחפשים דווקא את המצוות שאין בהם הרבה חסרון כיס, דווקא את המצוות שהם בזול, וזה סימן לא יפה עבורם. אדרבה, על האדם לחפש את היגיעה, את העמל ואת החסרון כיס, וזה מה שחביב לפני ה' יתברך.

### נדבת הלב היא מה שאדם נותן מתוך עמלו וטרחתו

**והלא** זהו מה שאומר הפסוק 'מאת כל איש אשר ידבנו לבו', הנתינה החשובה והאהובה בשמים היא הנתינה שבאה בנדבת הלב. ומה היא נתינה שבאה מנדיבות הלב?! אומר רבי חיים שמואלביץ זצ"ל, כלל גדול יש בידינו, שכל דבר שאדם טורח עליו יותר, הוא יקר עבורו יותר. וזה דבר שאנחנו רואים בחוש, שדברים שבאים לאדם בקלות וללא טרחה הוא לא מייקר אותם כל כך והוא יכול גם לאבד אותם בקלות, אבל דבר שאדם טורח ומתייגע עליו, הוא יותר חביב ויותר יקר בעיניו. וכך אמרו רבותינו בגמרא במסכת בבא מציעא (לח). **רוצה אדם בקב שלו מתשעה קבין של חבירו**, קב זה מידה מועטה, ואדם מעדיף את הקב המועט שהוא טרח ועמל ויגע עליו, יותר מתשעה קבין שחבירו יתן לו במתנה, שבאים לו ללא טורח ויגיעה. וכך מפרש רש"י: **רוצה אדם בקב שלו**, חביבה עליו על ידי שעמל בהם, הרי איך הגיע אליו הקב הזה?! הוא לא ירד מהשמים בדרך נס, אלא הלך האדם ועמל ועבד כדי להשיג את זה, וקב שישאר לו מהם הוא רוצה יותר מתשעה קבין של אחרים שיקח בדמיהן **אם ימכרם**.

**ומכא** הענין הזה שאדם רוצה בקב שלו יותר מתשעה קבין של חבירו, יצאה לנו הלכה בחשן משפט. שהרי כך אומרת שם המשנה, 'המפקיד פירות אצל חבירו אפילו הם אבודים לא יגע בהם', אפילו אם הפירות הולכים ומרקיבים, אסור לאדם שישומר על הפירות לגעת בהם. מדוע? - כי חביב ורוצה אדם בקב שלו מתשעה קבין של אחרים, ולכן, אפילו אם

בסוף מכל הפירות האלו ישארו לו רק קב אחד, זה חביב ועדיף לו מאשר שיבואו לו תשעה קבין אחרים, כאלו שלא התייגע עליהם, אם המוכר ימכור עבורו את הפירות קודם שירקבו. **ואם** כן, כשאדם נותן את פרי עמלו, את הדבר שעליו הוא טרח ועליו הוא התייגע, למרות שזה הדבר שהוא מייקר ומחשיב ביותר, הרי זה מעיד בעדות נאמנה על נדיבות הלב. וזו היתה נדיבות הלב של כלל ישראל שהביאו את הזהב והכסף שטרחו ועמלו ויגעו בו, ולכן החשיבה זאת התורה יותר מהאבנים הטובות, אף על פי שמצד השוויון האבנים הטובות שוות הרבה יותר.

### עלינו לייקר את הטורה והיגיעה במצוות

**כאן**, בעולם הזה, המדד שבו אנשים מודדים שווי דברים, הוא לפי המחיר שלהם בשוק. אבל בשמים מודדים ושוקלים כל פעולה באופנים אחרים. בעל החרדים (הקדמה למצוות ועיין חיי אדם כלל ס"ח) כותב שיש תנאים תנאים במצוה, ואחד התנאים הוא הענין הזה, שבדוקים כמה עמלות, כמה יגיעה וכמה טורח אדם טרח והתאמץ על המצוה.

**ולכן** צריכים אנחנו שלא לחפש קיצורי דרך. פעם אחד שאל אותי 'כבוד הרב, כמה אתה משלם על אתרוג?' אמרתי לו, 'כך וכך'. הוא שמע את זה ואמר לי, 'כבוד הרב, לא זו הדרך ולא זו העיר. אני משיג לכבוד החג אתרוג הוד שבהוד, הדר שבהדר, בחמישה שקלים'. אמרתי לו, 'איך אפשר לקנות אתרוג בחמישה שקלים?! יש אתרוגים כאלו שנראים אחרי הפגזה אווירית, כאלו שאתה לא יודע איזה צד הוא ראש האתרוג העליון ואיזה התחתון... אולי את אלו אפשר למצוא בחמישה שקלים. אבל אתרוג מהודר?! איך זה?! אמר לי אותו אחד, 'אסביר לך. מתי כבוד הרב קונה את האתרוג?' אמרתי לו, 'מתי שמזדמן לי. לפעמים בסוף אלול, ולפעמים בעשרת ימי תשובה'. אמר לי, 'לא לא, תלמד ממני. אני קונה אתרוג בערב חג סוכות, בשעת הצפצוף בין השמשות. אז בזמן הזה כשכבר נשמע הצפצוף המבשר על כניסת חג סוכות זורקים כל הסוחרים את האתרוגים שנשארו להם, שהרי מעכשיו רק לריבה יהיו ראויים, ומוכרים אותם לפי משקל. אז אני מוצא אתרוג יפה ומהודר, בחמישה שקלים'.

**כך** עושה אותו יהודי, שיוצא בבין השמשות של ליל התקדש חג לקנות אתרוג. למה בבין השמשות? שהרי מזיקין בבין השמשות נבראו... ואמנם הוא מוצא אתרוג נאה, אבל דבר אחד הוא שכח, את מה שראינו עכשיו. זאת עלינו לזכור, מאתרוג של חמישה שקלים, נברא מלאך של חמישה שקלים... עם זוכית מגדלת בקושי אפשר למצוא את המלאך הזה... מדוע?! כיון שבשמים לא מסתכלים רק על היופי של האתרוג, אלא גם על העמלות, כמה יגעת וכמה טרחת על המצוה לכבוד הבורא יתברך. גם הנשיאים הביאו אבנים טובות

ומרגליות ששוות הון עתק, ואמנם קיימו מצוה שהרי הביאו, אבל אין זה דומה למצוה שאדם טרח ויגע עליה, וכלל ישראל הם שזכו להביא מנדבת לבם, ממה שטרחו ויגעו עליו, וזה מה שחביב ויקר לפני ה' יתברך.

### כל דבר שהוא לשם ה' יביא מן הנאה והטוב

**אין** צריך לומר שחלילה וחס לתת דווקא את הדברים הגרועים לכבוד הבורא, ועל זה התרעם הנביא מלאכי, על שאדם רואה שיש לו דברים גרועים בערכם, ואז הוא אומר, מה אני אעשה עם הדברים האלו שלא שווים כלום?! טוב, אעשה אתם מצוה, ואתן אותם לצדקה... אדם הולך לדיר שלו ורואה שיש לו בעדר כבש אחד פיסח, כבש שיש לו שלוש רגלים אמיתיות ואחת של עץ. אומר האיש, מה אעשה עם הכבש הזה?! אם אקח אותו לשוק אף אחד לא יקנה אותו. ואז יש לו רעיון והוא אומר, 'טוב, אקריב את הכבש הזה למזבח, הרי עלי עולה, הרי עלי שלמים'. או לחילופין, הוא רואה שיש לו בעדר איזה כבש חולה שחי על אינפוזיה, ועוד מעט ילך לעולמו. אז הוא אומר, 'טוב, הרי עלי שלמים, הכבש הזה ילך לקרבן והוא יהיה חליפתי והוא יהיה תמורת'. על זה אומר הנביא מלאכי (מלאכי א, ח), וכי היית מביא כבש כזה מתנה למלך בשר ודם?! 'הקריבהו נא לפחתך! הירצך או הישא פניך'!?

**צריכים** להביא להקב"ה את הדברים המובחרים, ולא רק לבורא, אלא גם לאותם אלו שאהובים לבורא, בני ישראל עם סגולתו. אדוננו הרמב"ם בחיבורו הגדול משנה תורה, כותב הגדרה איך צריך אדם לקיים את המצוות בצורה המהודרת, ואיך צריכה להיות הנתינה הטובה והיפה. וזה לשונו בסוף הלכות איסורי מזבח (פ"ז הי"א): **ומאחר שכולם כשרים למנחות, הכל כשר למנחות, אז למה המשנה מפרטת לפי הסדר מה עדיף על מה? - כדי לידע את היפה שאין למעלה ממנו, התורה רצתה ללמד אותנו מה הדרגה הגבוהה, זו שאין למעלה ממנה. שהרוצה ליזכות עצמו, מי שבאמת רוצה ליזכות את עצמו, הן 'ליזכות' מלשון זכיה, והן 'ליזכות' מלשון זכות, שהוא מצחצח וממרק את עצמו, יכוף את יצרו הרע, היצר הרע הרי מגיע למלחמה ומנסה לשכנע את האדם שיתן את הדברים הפשוטים והזולים, אבל הוא יכוף את יצרו הרע וירחיב ידו ויביא קרבנו מן היפה המשובח ביותר שבאותו המין שמביא ממנו. האדם הולך ומסתכל ובודק ובוחר בכל ההיבטים מה הדבר הכי הכי משובח וטוב, ודווקא אותו הוא מביא לבורא.**

הרי נאמר בתורה 'והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלבהן'. הבל הלך והביא את הבכורות, את הכבשים המשובחים, ומחלבהן, את החלקים הטובים שבהן, אותם הביא לקרבן. ועל זה מה נאמר?! 'וישע ה' אל הבל ואל מנחתו'. הקרבן של הבל עלה לרצון לפני ה' ואילו פנה הש"ת, ולא קרבנו של קין. והוא הדין בכל דבר שהוא לשם האל הטוב, כל מה שאדם מביא לכבוד חי העולמים, יביא מן הנאה והטוב. אם בנה בית להתפלל בו, בית הכנסת, יהיה נאה

**מבית ישיבתו.** יש אחד שעל הבית שלו הוא דואג שיהיה פאר והדר, אבל בית הכנסת לא מעניין אותו, ומצידו שיהיה ויראה איך שיראה. וכך מספרים על רב גדול שנכנס פעם לבית כנסת אחד וראה שהמצב של בית הכנסת חמור מאד, קיר אחד בסכנת התמוטטות, התקרה מטה ליפול, וכל הבנין רעוע. אמר אותו רב בדרך רמז, 'מה נורא המקום הזה', המקום הזה נורא, מפחיד, ומצבו איום. ומדוע?! - כי 'אין זה כי אם בית אלוקים'. אם היה זה ביתו הפרטי של אדם, תיכף ומיד הוא היה נכנס לפעולה, מתקן, מסדר ומשפץ, עד שיהיה הבית בנוי לתלפיות. אבל כשזה בית הכנסת, הגם שהוא נראה נורא וכל מי שנכנס לשם צריך לומר וידוי מחשש שיפול עליו הבנין, הוא אומר, זה לא הבית שלי, ולא אכפת לי ממצבו. וזה לא יתכן, וכמו שאומר הרמב"ם, 'בית הכנסת צריך להיות נאה מבית ישיבתו', שהרי איך יתכן שבית הכנסת, בית ה' יהיה במצב כזה?!

**וממושׁיך הרמב"ם,** האכיל רעב, יאכיל אותו מן הטוב והמתוק שבשולחנו. יש אחד שבא ודופק בבית של בן ישראל ומבקש לאכול. אותו אחד הולך ומחפש ומממשש במקרה, ומוצא שם ארוחה שנשארה מלפני שבועיים, ואומר, 'חבל לזרוק את האוכל הזה, עדיף לתת אותו לעני הזה'. אומר הרמב"ם, חלילה לעשות כן. אדרבה, יאכיל את העני מהמתוק והטוב שבשולחנו. כיסה ערום, אם צריך להלביש משהו, יכסה מהיפה שבכסותו. הקדיש דבר, אם עשה הקדש לכבוד חי העולמים, יתן מהיפה שבנכסיו וכן הוא אומר כל חלב לה', ומפרש רש"י בפרשת קרח, שחלב הוא הדבר החשוב והנכבד, וזה מה שצריך אדם לתת לבורא, כמו שעשה הבל.

### אם בחוקותי תלכו - שתחיו עמלים בתורה

**לכן** צריכים אנחנו לשים אל לבנו, לקיים את המצוות באופן היותר משובח שבידינו. וכמו שראינו כאן בפרשה, החשיבות של הדבר לא נמדדת רק בשווי, אלא גם בכל התנאים הנלווים, ובכל מה שאדם טורח, מתייגע ומתאמץ. ולכן תמיד רבותינו פירשו והדגישו את הענין הזה של המאמץ, כמו שאמרה התורה (ויקרא כו, ג) 'אם בחוקותי תלכו' וביארו רבותינו (תורת כהנים שם) 'שתהיו עמלים בתורה', כיון שזה מה שנותן את החשיבות האמיתית לדבר.

**גם** כשקל לקיים את המצוות ואדם מקיימם, זה דבר גדול ואין לנו יכולת כלל לאמוד שכן מצוה. אבל לפעמים באמת קשה לאדם לעסוק בתורה או לקיים מצוות, הן אם מחמת חולי הגוף, והן מחמת כל מיני בלבולים ומניעות שטורדות אותו, ואז היא שעת המבחן. אם אז הוא אומר 'קשה לי' ומרים ידים, הנה הפסיד את המערכה, אבל אם גם אז הוא מתאמץ ומשתדל וטורח, אז הטרחה הזו חביבה מאד ומוצאת חן לפני ה' יתברך, והיא 'נדיבות הלב', זו שראינו כאן בתחילת הפרשה, שאותה מקדימה התורה לפני האבנים הטובות ואבני החן.

**הרבה** פעמים אדם לומד סוגיה, ולא מבין אותה עד הסוף, ואומר 'נכון שיש כמה מילים כאן בתוספות שלא הבנתי כל כך, אבל לא נורא, תביא טיפקס ונשים על זה ונמשיך הלאה...'. אין לו את הרצון להתאמץ, לטרוח ולהתייגע. אבל דרכם של רבותינו בכל הדורות היתה להתאמץ ימים ולילות ולשקוד זמן זמנים טובא להבין דבר על בוריו ולרדת לעומקו, לקיים מה שצוותה התורה 'שתהיו עמלים בתורה'. וכשאדם מתאמץ ומתייגע על התורה, אז מתקיים בו מה שדורשת הגמרא (קדושין לב.) על הפסוק '**ובתורתו יגה יומם ולילה**', התורה הופכת להיות 'תורה דיליה'. במה נהייתה התורה שלו? במה קנה אותה?! במה שעמל ויגע בתורה, ובמה שלא הסיח דעת ממנה.

### הדבר הראשון שצריך להכניס לבית - התורה הקדושה

זהו הלימוד הראשון שלמדנו כאן בפרשה, שלכן סדרה התורה את האבנים הטובות והמרגליות בסוף כל הנדבות, לפי שלא באו על ידי עמל וטורח, כמו שלימד אותנו האור החיים הקדוש.

**אחרי** שצוותה התורה אלו דברים צריך להביא לצורך המשכן, אז בא הציווי של '**ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם**', והמפרשים (אלשיך ועוד) הביאו דרשת רבותינו, 'בתוכו לא נאמר אלא בתוכם, בתוך כל אחד ואחד מישראל', ואשרינו שזכינו שהשראת השכינה היא בכל אחד ואחד מאתנו.

**ואחר** כך אומרת התורה, **ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן**, כמו שאני מראה לך את הציור והצורה של המשכן, **ואת תבנית כל כליו**, את כל הכלים שיש במשכן, כגון הארון, המנורה, השולחן והמזבח, **וכן תעשו**, עליכם לעשות. ומיד פותחת התורה ואומרת: **ועשו ארון עצי שטים אמתים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קומתו**.

**אמרו** בעלי המוסר, כאן למדנו מוסר גדול. אדם שבונה לעצמו דירה חדשה, איזה כלי מכלי הבית הוא יכניס ראשונה?! הלא בבית יש הרבה כלים, ארון, שולחן, כסא, ועוד. מה נותנת הסברה, מהו הכלי הראשון אותו יכניס אדם אל ביתו החדש?! - פשוט שהכלי הזה יהיה השולחן. וכי יש דבר חשוב מזה, שאדם יוכל לשבת ולאכול?! השולחן הוא עיקרו של בית. אבל כאן, כשהתורה מדברת על בנין המשכן ומיד לאחר מכן מדברת על הציווי של הכלים, מהו הכלי הראשון בו היא פותחת?! **ועשו ארון עצי שטים**. רק אחרי הארון מדברת התורה על כפורת זהב טהור, הכרוב, ולאחר מכן השולחן והמנורה. למה הארון הוא הכלי הראשון שבא עליו הציווי להכניסו למשכן?!

**מפני** שבארון מונחות לוחות הברית, וספר תורה היה בו. **הארון הוא התורה**, וזהו הדבר הראשון שצריך להכניס למשכן, וזהו גם הדבר הראשון שאדם צריך להכניס אל ביתו.

ראשית כל מוטל על האדם לחשוב על התורה שהיא הבסיס לכל ולייחד לה מקום אצלו, ורק לאחר מכן את שאר הכלים כולם. וכך גם תמיד צריך להיות צורת הדיבור של האדם, שתחילת הדיבור שלו ותחילת העסק שלו תמיד - בתורה.

### מדיבורו של האדם ניכר מהותו וטבעו

**במשנה** בסוף מסכת אבות (פ"ו מ"י) מספר רבי יוסי בן קסמא, פעם אחת הייתי מהלך בדרך, ופגע בי אדם אחד ונתן לי שלום, הוא היה אדם בעל דרך ארץ שאמר לי שלום, והחזרתי לו שלום, והתחלנו לשוחח. ואמר לי, רבי מהיכן אתה?! אמרתי לו, מעיר של חכמים וסופרים אני, ואז אמר לי אותו אחד, כבוד הרב, שמא רצונך לדור עמנו?! תבוא לגור אתנו, ואם תבוא, נתן לך אלפי אלפים דינרי זהב אבנים טובות ומרגליות, ושאר הבטחות. וההבטחות האלו לא הבטחות בגדר של 'הבטחתי אבל לא הבטחתי לקיים', אלא הבטחות אמיתיות, ואמר לו רבי יוסי בן קסמא, לעולם איני דר אלא במקום תורה. לא משנה מה שתציע לי, אני אתגורר רק במקום של תורה. וכן כתוב בספר תהלים על ידי דוד מלך ישראל, טוב לי תורת פִּיךָ מאלפי זהב וכסף.

**אומרים** בשמו של הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל, ראש ישיבת חכמי לובלין, ששאל, מי אמר לו לרבי יוסי בן קסמא שבמקום של אותו אחד אין תורה?! אולי גם שם יש תורה?! תחקור ותדרוש, אולי גם שם יש ישיבות ובתי מדרש. ובפרט שכסף וזהב יש בהם מעלות רבות ומי ששכל לו בקדקדו יודע שאפשר להרוויח קנינים רוחניים עצומים ונשגבים על ידי כסף וזהב, אם הוא מנצל אותם כראוי. למשל, מי שזוכה להיות בגדר של 'תמכין דאורייתא' והוא מסייע בממונו לעמלי תורה, לאברכים, לישיבות ול'חדרים', אשריו ואשרי חלקו, ויש לו חלק וזכות בכל התורה שנלמדת מכחו.

**ומביאים** בשמו של בעל הרוקח שאמר שלא די בכך שיש לאחד כזה חלק בזכויות של התלמוד תורה שבאו בעזרתו, אלא הוא גם ידע את התורה שהם למדו. שאם לא כן, מה רווח יש לו בכל זה?! אמנם 'בצל החכמה בצל הכסף', הוא ישב בצילם של תלמידי

א. אומרים בשמו של הגאון רבי חיים מוולוז'ין זצ"ל, שאותו אדם שפגש ברבי יוסי בן קסמא היה היצר הרע, שניסה לפתות אותו לצאת מאהלה של תורה ולבוא ולדור עמהם בשביל קניני העולם הזה. ומתי הוא בא? - כש"פעם אחת הייתי מהלך בדרך". פעם אחת שרבי יוסי בן קסמא יצא מבית המדרש והלך בדרך, וכבר הגיע היצר הרע ואמר לו, אתה רוצה כסף?! רוצה זהב?! אתן לך הכל, רק שתפסיק ללמוד.

כל זמן שאדם נמצא בבית המדרש והוא יושב ועוסק בתורה, אמר רבי חיים מוולוז'ין זצ"ל, אדם ניצול מהיצר הרע. אבל אם הוא יוצא מבית המדרש, אפילו אם זה בגדר של "פעם אחת הייתי מהלך בדרך", רק יציאה אחת הוא יוצא מבית המדרש, כבר מגיע היצר הרע ומנסה לפתות אותו.

חכמים בגן עדן ויהיה במחיצתם, אבל מה תענוג יהיה לו, כשהוא יראה את כל אותם חכמים מפלפלים בחכמה ומתענגים בתורה, והוא מתבונן בהם כתרנגול בבני אדם?! מה יעשה שם, ישתה כוס תה ויאמר להם 'כבר מאוחר, צריך לגמור את השיעור'?!... על כרחך, אמר הרוקח, שהסיוע שלו לתלמידי חכמים מקנה לו לא רק את הזכויות, אלא גם את הידיעה וההבנה בתורה. ואם כן, למה מיד שלל רבי יוסי בן קסמא ואמר, אני לא אבוא אליכם בשום פנים ואופן, איני דר אלא במקום תורה?! תבדוק, תברר, אולי גם שם זה מקום תורה! ואפילו אם אין זה מקום תורה כמו במקום של רבי יוסי בן קסמא אלא פחות מזה, סוף סוף יכול רבי יוסי בן קסמא לקחת את הכסף והזהב ולהקים איתם עוד ישיבות, בתי מדרש, ולהעמיד שם דורי דורות של תורה ועמלי תורה!

**אבל**, אמר רבי מאיר שפירא מלובלין זצ"ל, אותו אדם בעצמו הוא הוא גילה לרבי יוסי בן קסמא שהמקום שלו איננו של תורה. היכן גילה?! בזה שתחילת דיבורו היה על כסף וזהב. אם הוא היה מגיע לרבי יוסי בן קסמא ומתחיל לדבר אתו בלימוד, היה שואל אותו 'כבוד הרב, מה הפירוש בפסוק הזה והזה, ומה ביאורו של האור החיים הקדוש, מה הפשט כאן בגמרא, מה הקשו התוספות, ומה רוצה הגאון רבי עקיבא איגר', אז הווי אומר שהיהודי הזה מגיע ממקום של תורה. אבל אם הדיבור הראשון שלו זה על כסף וזהב ועל הבורסה, זה מלמד מהיכן הוא מגיע, ממקום שאיננו של תורה. "פיהו חכים עלוי, פומיה מורה עלוי" (מדרש שיר השירים רבה פ"א ס"א), הפה מגלה על האדם מי הוא ומה הוא, וכמו שרמזו בתיבות "חכם - מה הוא אומר", בדיבור שלו אתה מכיר בו שהוא חכם ונכבד. כשתחילת הדיבור של האדם היא בעניני העולם הזה, הרי זה סימן מובהק שהוא מגיע ממקום שאין בו שום אווירה של תורה וקדושה, ולכן אמר לו רבי יוסי בן קסמא, 'לעולם איני דר אלא במקום תורה'.

**הוא** שאמרנו. ראשית כל והבסיס לכל דבר הוא הארון, היא התורה. ולכן אם הדיבורים הראשונים לא עוסקים בתורה ויראה אלא בעניני העולם הזה, אין זה סימן יפה. ולכן מקדימה התורה את הארון כיון שבארון 'ונתת אל הארון את העדות אשר אתן עליך', מונחים בו הלוחות וספר התורה, וזה חשוב יותר מן הכל.

**ויפה** פירש הגאון הנצי"ב זצ"ל ששאל, למה לא כתוב 'ונתת אל הארון את הלוחות'?! מדוע כינתה התורה את הלוחות בשם 'עדות'?! המפרשים ביארו על פי התרגום, ש'עדות' הוא מלשון עד (בצירה, לשון עדות), וכמו שפירש רש"י "עדות זו תורה, שהיא עדות ביני וביניכם שציווית אתכם מצוות הכתובות בה". אבל הנצי"ב פירש 'עדות' מלשון 'עדי', כי היופי, התכשיט והדבר היותר יקר שיכול להיות לנו, הוא התורה הקדושה. היא הכלי חמדה היותר מפואר שיש לבית ישראל. ולכן צריכים אנחנו להזהר בכבודה של התורה ובלימודה במאד מאד.

## לְקַנֵּן הַתּוֹרָה נִצְרַת מִדַּת הָעֲנוּוָה

**וכאן** חובה עלינו להוסיף את מה שלימד אותנו רבינו יעקב בעל הטורים, בנו של רבינו אשר, הרא"ש מעמודי ההוראה. הוא עומד על כך שבפסוק הזה מצאנו שיש חידוש בארון, שלא מצאנו כמותו בכל שאר הכלים. מה החידוש?! שכל מידותיו של הארון חצאים ושוברים, בשונה משאר הכלים. 'ועשו ארון עצי שטים אמתים וחצי ארכו, ואמה וחצי רחבו', וגם הגובה, 'אמה וחצי קומתו'. למה זה כך?! אומר בעל הטורים, כל מידותיו של הארון שבורות בחצאי אמות, ללמד שכל מי שלומד תורה צריך לשבר ולהשפיל עצמו. בשביל לזכות לתורה אדם מוכרח שיהיו לו מדות טובות, ובפרט את מדת הענווה.

**הרמח"ל** בספר מסילת ישרים כותב (פרק אחד עשר), שכמו שכל הפעולות שאדם עושה צריך שיעשה אותם בנקיות, כמו שדברנו למעלה שיעשה אותם לשמה וכיוצא, כך גם המדות המוטבעות באדם, צריכות שיהיו נקיות. ויותר קשה הנקיות במידות, ממה שהוא במעשים. אדם יכול להגיע בפעולות המעשיות שלו ליותר נקיות מאשר במידות שלו. מדוע? כי הטבע פועל במידות יותר ממה שהוא פועל במעשים. אדם שכבר יש בו טבע המוטבע בו, לפי תכונת יצירתו ולפי הרגלו, אזי כל מלחמה שנקרית בדרכו שהיא נגד נטיית הטבע והוא צריך לעשות היפך טבעו, הרי מלחמה חזקה וקשה היא. ולכן אמרו רבותינו (אבות ד, א) 'איזהו גיבור הכובש את יצרו', כיון שמי שמצליח לשלוט ביצרו היפך טבעו, זהו אכן גיבור אמיתי.

**ואומר** הרמח"ל, שיש הרבה מדות רעות ושונות ומשונות באדם, אבל הוא ידבר בספרו רק על אותם המידות הראשיות, המידות היותר מצויות בינינו. ומהי המידה הראשונה עליה מדבר הרמח"ל? - המידה הראשונה שהוא מזכיר זו הגאווה. ומגדיר המסילת ישרים את הגאווה: **שהאדם מחשיב עצמו בעצמו**, הוא מתייחס לעצמו כאילו הוא אדם נכבד, ובלבד ידמה נדמה לו בתוך לבו, כי לו נאזה תהילה, מגיע לו שישבחו אותו, שיהללו אותו ושיכבדו אותו. זו ההגדרה של הגאווה. וזו היא המידה הראשונה שמביא הרמח"ל מבין המידות היותר גרועות ויותר הרסניות, וזו היא המידה שמי שחפץ לקנן התורה צריך לשבר, כמו שרמזה כאן התורה.

**ואמנם** היצר הרע הוא איש מלחמה המלומד בערמימות, וצריכים להשגיח היטב על הקנן הזה של השפלות ומדת הענווה. מספרים על הגאון מסוכטשוב, בעל האבני נזר זצ"ל, שפעם הגיע אליו אחד והתחיל להתפאר ולהשתבח בעצמו. לא חסרים כאלו אנשים, שתמיד אתה שומע אותם אומרים על עצמם 'פסוקי דזמרה', ותמיד הם משבחים את עצמם בכמה וכמה 'שיר המעלות'... בדרך כלל האנשים האלו הם דווקא שייכים יותר ל'תפילה לעני כי יעטוף', אותם אלו שהם ריקים ועניים מתורה וממדה נכונה, ועוטפים את עצמם בטלית לא להם... מכל מקום, כך היה המעשה, שהגיע אליו אותו יהודי והתחיל לשבח את עצמו

בכל מיני מעלות, עד שהוסיף ואמר 'כל כך התעליתי, עד כדי כך שהצלחתי אפילו לשבור את מדת הגאווה שלי'.

**שמע** את זה בעל האבני נזר, והתחיל להאנח, 'אוי, אוי'. התפלא האיש, 'למה הרב נאנח?! הסביר לו האבני נזר, 'כיון מה עזר לנו ששברת?! הפוך, מקודם היית גאוותן אחד, ועכשיו ששברת נהיית שנים...' יש כאלו שחושבים שהם משברים ומשפילים את עצמם, אבל לאמיתו של דבר הם רק מוסיפים בעצמם גאווה וגסות רוח, וצריכים להזהר בזה.

### המבחן מהי ענווה ראויה ומהי ענווה פסולה

**ספר** ארחות צדיקים שכתב אחד מרבותינו הראשונים, תלמידו של הרא"ש, הוא אחד מספרי המוסר המפורסמים והמשובחים שיש בידינו. ובספרו דרכו להראות על כל מדה ומדה, איך יש בה באותה מדה מעלות אם משתמשים בה בצד החיובי, ואיך יש באותה המידה עצמה גם חסרונות אם משתמשים בה שלא כהוגן, ואז צריכים לברוח ממנה.

**לדוגמא**, מדת השנאה. המדה הזו מגונה מאוד, ואדם ששונא את חבירו זהו דבר רע ומר וחסרונו ידוע. אבל עם כל זאת, 'הלא משנאיך ה' אשנא... תכלית שנאה שנאתים' (תהלים קלט, כא), ואם אדם יודע לכוון את מדת השנאה לאפיק הנכון, באופן שהוא שונא את אלו הרשעים שקמים על ה' ועל משיחו ושומבקשים לעקור כל זיק של קדושה מישראל, הרי זו השנאה משובחת. על זה דוד המלך משתבח ואומר 'הלא משנאיך ה' אשנא', כיון שאדם שהיה רואה איך מיישהו מכה את אבא שלו, וכי היה שותק?! וכי היה מסתפק באמירה של 'מה אפשר לעשות?!' - בוודאי שהיה הדם שלו רותח ומבעבע בקרבו והיה עושה כל אשר לאל ידו להציל ולעזור לאביו. וכך גם כשרואים אדם רשע שלוחם בכל דבר שבקדושה, שמצער ופוגע באבינו שבשמים, איך אפשר שלא לשנוא אותו?! נמצא אם כן, שגם המדה המגונה הזו של השנאה, אם מכוונים אותה לאפיק הנכון, הרי היא משובחת.

**אותו** הדבר גם כן, במדת הענווה. יש מי שמשפיל את עצמו והוא אכן עניו אמיתי, ומעלתו עצומה ונשגבה. אבל יש גם ענווה פסולה ומדומה, והיא גרועה בתכלית. ומה יהיה המבחן?! איך נדע מהי ענווה טובה וראויה, ומהי ענווה פסולה?

**אמר** הגאון מהרש"ם מבראון זצ"ל, יש אחד שמסתכל על עצמו ואומר, 'רבן העולמים, מה אני ומה חיי. הרי כל מה שיש לי זה לא לפי ערכי, אלא קבלתי במתנה משמים'. למשל, אם יש לי חכמה, וכי אני יצרתי את החכמה שלי?! הרי 'אתה חונן לאדם דעת', זו מתנה מן השמים. מה אני?! - ונחנו מה. אני אין בי משלי כלום, ולא מגיע לי כל שבח, תהילה או כבוד. אבל איך יהיהודי הזה מסתכל על החבר שלו?! - בהיפך הגמור. את החבר שלו הוא מכבד, מייקר, ומרומם. זו היא הענווה הרצויה, הטובה, זו שכולנו צריכים לשאוף אליה.

**אבל** יש אחד שאומר על עצמו 'מה אני ומה חיי, עפר ואפר, רימה ותולעה, אפס', ואז הוא מוסיף עוד כמה מילים, 'אבל תדע לך שהחבר שלי הוא אפס אפסים'... אז תדע נאמנה שזו היא ענווה פסולה. אם אחד מכיר את מעלת עצמו שהוא כלום אבל מבין שעליו לנשא ולרומם את הזולת, קל וחומר ממזבח אבנים שאמרה עליו התורה בפרשה שעברה, פרשת יתרו, 'ולא תעלה במעלות על מזבחי' ופירש רש"י, 'ומה אבנים אלו שאינם מרגישים ואין בהם דעת להקפיד על כבודם, עם כל זה כיון שסוף סוף אתה נזקק להם ואתה מטפס ומשתמש בהם, אמרה התורה אל תנהג בהם מנהג בזיון, חברך שנברא בצלם אלוהים ומקפיד על בזיונו, אם אתה תפגע בו זה יציק לו ויפריע לו, 'איך זה שפגעו ככה בכבודי על לא עוול בכפי', והוא יכול לזכור את הפגיעה הזו לשנים ארוכות, קל וחומר שעליך להקפיד על כבודו, אחד כזה הוא עניו אמיתי. אבל אחד שאומר על עצמו 'אני כלום' אבל גם על חבריו הוא חושב שהוא כלום ולא חולק לו כבוד, זהו עניו פסול.

### גאוותו של אדם מבכבצת כלחבה חיוצאת מבין החרסים

**במידה** הזו של הגאווה, אדם ניכר היטב היטב. הרמח"ל במסילת ישרים מביא כל מיני סוגים של גאוותנים. וכלשונו שם, הגאווה הזו יכולה להמשך מספרות רבות מתחלפות. למשל, יש גאה אחד שאתה יכול לראות שמכיון שהוא ראוי לתהלה, כך הוא חושב לפי מחשבתו שהוא 'חד בדרא' ואין אף אחד שישווה לו, ראוי הוא גם כן שיתנהג בדרך מיוחדת, הוא סבור שלפי רום מעלתו הוא צריך להתנהג בצורה מיוחדת וחריגה מכולם, בין בלכתו בין בשבתו ובין בקומו ובין בדיבורו ובכל מעשיו. כגון, לא ילך אלא בנחת גדול, אתה תמיד תראה אותו הולך בהליכה איטית עקב בצד גודל, ולא ישב אלא פרקדן, הוא לא ישב כמו כולם, אלא ישב כמו איזה לורד, תוך שהוא חושב לעצמו, וכי אני אשב כמו כולם?! כולם אפסים, רק אני מיוחד ונעלה. לא יקום אלא מעט מעט כנחש, ולא ידבר עם כולם, 'וכי אני אדבר עם כל אחד פשוט? - חלילה. אלא עם נכבדי העם, כמובן, אם הוא מצא כאלו שאכן ידברו אתו... וגם אתם אינו מדבר אלא במאמרים קצרים, הוא מדבר איתם בשתי מילים, 'ואם לא הבנת אז תעמיק בדברי עד שתבין', וכל שאר מעשיו תנועותיו פעולותיו, מאכלו משתתו ומלבושיו, מתנהג בכבודות גדול כאילו כל בשרו עופרת וכל עצמיו אבן או חול. יש כאלו שרואים עליהם שכל ההנהגה שלהם היא בדרך של שררה.

**ויש**, אומר הרמח"ל, את אלו הגאוותנים שהולכים לקצה השני. שהוא כל כך גדול ומכובד, בעיניו, עד שאי אפשר לכבוד שיפרוש ממנו והוא לא צריך אותו כלל. ומה הוא עושה?! עושה מעשים כמעשה העניו. כל ההנהגה שלו היא בצורה של ענווה, מכריז על מדותיו להראות השפלות בענווה עד אין חקר, אבל בלבו מתנשא בקרבו לומר אני כל כך רם ונשא וכל כך נכבד שאיני צריך לכבוד ואין לי אלא לוותר עליו, שכבר רב הוא אצלי.

**אבל** הגאווותנים המזוייפים האלו לא יכולים להסתיר את גאווותם. גם גאה כזה שעושה עצמו לעניו, סופו שיתגלה ויתפרסם כל גסות רוחו. וכלשון הרמח"ל **כל אלו**, הגאווותנים שהזכרנו, אף על פי שלכאורה מראים עצמם ענווים, ואם אתה מסתכל במבט שטחי נראה לך שהוא עניו מופלג, לא יבצרו המכשולות להם, לא ימנעו כל מיני אופנים של כשלון, ואז מבלי ידיעתם תהיה מתגלית הגאווה שבלבם כלהבה היוצאת מבין החרסים. וכמו שאמרו רבותינו, משל לבית שהיה מלא תבן, והיה הבית נעול וחתום, ואף אחד לא ידע מה יש בתוך הבית הזה, וכולם אמרו 'בטח בבית הזה יש הרבה אוצרות, יהלומים, אבני חן, כסף וזהב', ולא ידעו שכולו מלא תבן. אבל בבית הזה היו חורים וסדקים, והתחיל התבן לבצבץ מבין החורים האלו. אז נודע לכולם שבבית הזה אין אוצרות כי אם תבן וקש. לא תמיד יוכלו הגאים להסתיר את עצמם ומחשבתם הרעה תהיה נכרת מתוך מעשיהם.

**מובא** בספרים על אחד מהגדולים בדור שלפנים, שספרו לו על יהודי בעיר פלונית שצם משבת לשבת, וכמו שנהגו בדורות הקודמים שהיו הרבה קהילות שנהגו בימי השוכב"ם להתענות משבת לשבת. אותו אחד, סיפרו לאותו גדול בהתלהבות, שוכב בכל השבוע ליד המקווה, ולא אוכל ולא שותה כי אם בשבתות. כולם היו מתפעלים ממנו ואומרים, 'תראו איזה אדם גדול שוכן בקרבנו, חסיד עליון ופרוש'.

**אותו** גדול רצה לדעת ולהבחין אם אותו יהודי באמת קדוש ומסוגף, או עושה כן רק בשביל להעמיד פנים להראות לאחרים את כבודו. מה עשה?! קרא לכמה ילדים ואמר להם, יש לי בקשה מכם. תלכו ליד אותו אדם ששוכב כחצי מעולף ליד המקווה, ותתחילו לשחק לידו. וכדרך הילדים, תשחקו בקול, תרעישו, וכיוצא בזה. וכך היה. באו הילדים והתחילו להתקוטט ולשחק, והרעישו הרבה כדרך התינוקות המשחקים. והנה הגיע אותו גדול ונזף בהם, 'שקט! האיש הזה ששוכב פה מתענה כל שני וחמישי, ואיך זה אתם מפריעים לו את מנוחתו?!' ואז קם אותו אחד וצעק, 'מה פתאום כל שני וחמישי, הרי כל השבוע כולו אני מתענה!...' אמר לו אותו גדול, 'תודה רבה... רציתי לדעת ועכשיו אני כבר יודע'. כשאותו אחד קם ומחה על כבוד עצמו 'הרי אני צם כל השבוע', אז התברר שאותו אחד כבודו ורוב גדלו עומד לנגד עיניו.

### עבודתנו להכיר במיעוט ערכנו

**בשביל** לזכות לתורה, אנחנו צריכים לקנות את הענווה האמיתית. ובאמת אנחנו, בדרא בתראה יתמי דיתמי, קל לנו להיות ענווים. כל אחד יכול לעמוד ליד ארון הספרים ולומר, 'הנה, יש כאן בארון ש"ס משניות, ש"ס בבלי, רמב"ם, ארבעה טורים ושלחן ערוך. מה מתוך כל הספרים האלו אני יודע?! יש לפחות דיבור אחד של התוספות, שאני יודע על בוריו ישר והפוך?!' בדרך כלל הגאווה של האדם והדבר שבו הוא משתבח, זו החכמה והדעה

שלו. איך נתגאה בחכמה?! וכי מה הידיעה שיש לנו בתורה?! כל משנה וכל דף יכולים לבוא ולהעיד על חסרון ידיעתנו, ויש מסכתות שאף פעם לא פתחנו. לך ותספר למישהו שיש סדר כזה שנקרא סדר 'טהרות', ובתוך הסדר הזה יש מסכת שנקראת 'טבול יום'. הוא ישאל אותך מה זה 'טבול יום'? במה המסכת הזו עוסקת, הלכות שחיה?!... או למשל מסכת 'מכשירין' שעוסקת בהלכות הכשר קבלת טומאה, הוא ישאל אותך, מה זה מסכת מכשירין, וכי יש שם פטיש, מברג ומפתח שוויד?! ואם אין לנו כל תפיסה וכל השגה בתורה, על מה תהיה ההתפארות שלנו?!

**אדם** צריך להכיר את מיעוט ערכו, והחיד"א בתפילות שחיבר תמיד מרעיש על הדברים האלו. וכשאדם שפל בך אז הוא קונה את התורה, כמו שרמזה כאן התורה וכמו שלימד אותנו רבי יעקב בעל הטורים, שלכן כל מדותיו של הארון שבורות, כי בשביל קנין התורה אדם צריך לשבר את מדותיו ולהשפיל את עצמו. רבינו החזון איש זצ"ל היה תמיד אומר, הקב"ה עשה חוזה, אם אתה רוצה להתעלות בתורה, אתה מוכרח שיהיו לך מידות טובות. וראה נא ראה לשונו הנוראה של החסיד רבינו יונה ז"ל בפירושו למסכת אבות (פ"ג מ"ז): "צריך תחילה לתקן עצמו במידות, ובוה תשכון התורה עליו, שאינה שוכנת לעולם בגוף שאינו בעל מידות טובות", ודוק היטב במילה לעולם. אבל אם אדם מתנשא, אז הקב"ה אומר אין אני והוא יכולין לדור במקום אחד (ערכין טו:).

זו עבודתנו, להכיר במיעוט ערכנו. בספר שבט מוסר (כמדומני) מביא מעשה באדם אחד שזכה להיות מהמקורבים אצל המלך, ויום אחד אמר לו המלך, ביום זה וזה תבוא אלי לחדר המלכותי הפרטי, אני רוצה לשוחח אתך. הגיע היום המיוחל ואותו מקורב הגיע לארמון, ואכן השומרים בדקו ואמרו לו 'אכן, אנחנו רואים שאתה מוזמן אל המלך, בבקשה תכנס'. הוא נכנס פנימה, והראו לו היכן נמצא החדר הפרטי של המלך. נכנס אותו אחד אל החדר, והנה להפתעתו, המלך לא נמצא שם. הוא מחכה למלך, ותוך כדי הוא מסתכל סביבו ורואה את כל משכיות החמדה שבטרקלין, כלי זהב שמעולם לא ראה כדוגמתן ואבנים טובות מרהיבות ביפ"ן. המלך עודנו בושש מלבוא, והאיש הזה בוחן את החדר והנה לפתע הוא מגלה שעל השולחן מונח הכתר של המלך. איזה חוד והדר! כל הכתר משובץ באבנים טובות ובמרגליות, באבני חן וביהלומים נדירים ויקרים. מתבונן בו האיש ואז אומר לעצמו, אולי אבדוק רגע אם הכתר הזה מתאים לי על הראש?! - לוקח האיש את הכתר, מניח על הראש שלו ונעמד להסתכל בראי, והוא משתומם ומתפעל, איזה יופי, נדמה לי שהכתר הזה יפה עלי יותר מכשהוא על המלך... אדהכי והכי, הוא רואה בצד את האדרת המלכותית של המלך. הוא אומר לעצמו, 'אם אני כבר לבוש בכתר של המלך, אולי אנסה גם את האדרת?!' מתעטף באדרת המלכותית, נעמד מול הראי, וכולו אחוז התפעלות מעצמו. תוך כדי שהוא מסתובב שם בין ראי אחד לחבירו, הוא מגלה שיש שם גם את השרביט של המלך. אומר האיש,

'וודאי עלי לקחת גם את השרביט, כדי שיהיה הסט שלם'. לוקח את השרביט ונעמד מול הראי, כולו מחוייך מאוזן לאוזן.

ואז נכנס המלך. איך מרגיש אותו אדם ברגע הזה?! איזו בושה ואיזו חרפה. הוא מבקש שהאדמה תבלע אותו. שהמלך נכנס ורואה אותו כשהוא עומד מול הראי לבוש בכל בגדי המלכות ומחייך לעצמו מול הראי?! הרי זה בושה נוראה. אומר השבט מוסר, כשאנחנו מתגאים מה אנחנו עושים?! - לוקחים את המלבוש של המלך, שהרי 'הגאווה והגדולה לחי העולמים', ומתעטפים במלבושים האלו של המלך. איזו בושה יש למי שמתבונן בזה.

זהו המוסר השכל שלמדנו בפרשה, וכל כמה שאדם יעמיק בדבר ויקנה בעצמו יותר ויותר את השפלות ואת הענווה האמיתית, כך תהיה אצלו התורה. כי התורה הולכת יחד עם המידות הטובות ועם הענווה, ולכן נמשלו דברי תורה למים כמו שאמרה הגמרא (תענית ז). ה' יזכה אותנו ואת כל ישראל אחינו, אמן ואמן.



## חידושי תורה לפרשת תרומה

### א. בענין עושרן של בני ישראל במדבר

**שמות** (כ"ה א'): "וידבר ה' אל משה לאמר, דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי, וזאת התרומה אשר תקחו מאתם זהב וכסף ונחשת, ותכלת וארגמן ותולעת שני ושש ועזים, ועורות אילים מאדמים ועורות תחשים ועצי שטים, שמן למאור בשמים לשמן המשחה ולקטרת הסמים, אבני שהם ואבני מלאים לאפור ולחושן".

**בקובץ** היקר "דברי תורה", צאנז, פרשת תרומה תשמ"ג (גליון תתשמ"ב) כתוב: "הממון הוא מן הדברים שנפשו של אדם מחמדתן ומתאוה להם, וכשבני ישראל מסרו לנדבת המשכן את הכסף ואת הזהב, את התכלת והארגמן ושאר הדברים היקרים, שהגיעו אליהם בקושי ובטורח - היה זה להם לנסיון גדול, ובפרט אחר שזה זמן לא כביר היו בגלות מצרים עניים ודלים, וכמרומו בלשון הפסוק ועבדום וענו אותם (בראשית ט"ו ג'), ולא היה להם אפילו מזון סעודה אחת, ופת לחם ראויה לאכול, כי אם ממה שאפו להם מצות יבשות לאכול כמו שעושים לעבדים. [א"ה עיין בדברי רבי דוד אבודרהם ז"ל בביאורו להגדה של פסח (פסקא הא לחמא) ובדברי רבינו יצחק אברבנאל ז"ל בביאורו להגדה של פסח שם בשם הראב"ע ז"ל].

**ובאשר** אך זכו לרכוש ממון ממה ששאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב ושמלות - הרי הם כבר נדרשים לתת מזה לנדבת המשכן, והם הולכים במדבר בארץ לא זרועה, ולא ידעו עד מתי ישתהו במדבר הזה, וכל מה שהיה נצרך להם היו צריכים לקנות מתגרי אומות העולם שהביאו למכור במדבר כדאמרו ביומא (ע"ה ב').

**ואף** שהיה להם דגן שמים לאכול - הרי היו צריכים לקנות גם שאר דברים שהיו צריכים מלבד האוכל, ואף על המן שירד מן השמים התרעמו ולא היו שבעי רצון ממנו, ככתוב בלתי אל המן עינינו (במדבר י"א ו') והתרעמו שכל מאכלם היה רק מן ערב בוקר וצהריים, ואמרו ונפשנו קצה בלחם הקלוקל, והיו רוצים לקנות לעצמם מפעם לפעם פרי למאכל, ואם כן היו בני ישראל נצרכים ביותר אל הכסף ואל הזהב, והרי במדבר לא היה להם מקור הכנסה אחר להרויח ממון, ולא היה להם כי אם את הכסף והזהב והשמלות שלקחו ממצרים, וזה היה כל רכושם, ומן הקרן שהיתה להם להתקיים במדבר נתבעו למסור נדבת ה' לבנין המשכן, ואם כן היה זה נסיון גדול עבורם.

**ועל** זה אמר הכתוב בירמיה (ב' כ"ב) זכרתי לך חסד נעוריך היינו החסד שעשו בני ישראל שמסרו רכושם לשם ה', ומחשבה קדושה זו של מסירות נפש שמסרו בני ישראל בהתלהבות את רכושם לכבוד השי"ת ומתוך שמחה יתירה שזוכים לתת מתנה לה' - מזה נעשה הממון עצמו קדוש, ומחשבת בני ישראל הטובה קידשה את הכסף ואת הזהב, ונמצא שענין התרומה לה' הוא מחשבת נדיבות הלב שעל ידי זה נתקדש הממון "ע"כ ודפח"ח.

**ועם** שאיני כדאי כלל, בעניותי יש לי להבין דברות קדשו ז"ל, שכל ריהוט דבריו ז"ל מלמד ומראה כי בני ישראל במדבר "היו נצרכים ביותר אל הכסף ואל הזהב" וכו', ובגדר "דלים

ורשים", ולכאורה תימה, שהרי בני ישראל במדבר היו **מופלגים בעשירות גדולה ועצומה אין קץ**, הנה רז"ל ביומא (שם ע"א) אמרו שיחד עם המן ירדו להם מן השמים גם **אבנים טובות ומרגליות**, ועיין בעל הטורים שמות (ל"ו ו'), ובמסכת בכורות (ה' ב') אמרו שכל אחד ואחד מיוצאי מצרים היו לו **תשעים חמורים לוביים טעונים כסף וזהב ממצרים** ע"ש. [ואם נפרש כפשטו שכל "אחד ואחד" דהיינו האבא, וכן האמא, וכן כל ילדיהם, הרי כל משפחה ומשפחה היו בעלי עושר אדיר ונורא ודוק].

**והפסוק** אומר ונצלתם את מצרים (שמות ג' ב') וכתב בעל הטורים ז"ל שם שלקחו כל כלי כסף וכלי זהב שהיו במצרים, ואמרו במדרש שמות רבה (פ"ג ס"א): "ונתתי את חן העם מה שאמרתי לאברהם ואחר כך יצאו ברכוש גדול אני עתיד לעשות אתכם לחן בעיני מצרים כדי שישאלום וילכו מלאים בכדי שלא יהא פתחון פה לאברהם אבינו לומר ועבדום וענו אותם קיים בהם, ואחרי כך יצאו ברכוש גדול", ועוד במדרש שם (פמ"ו ס"ב): "פסל לך הפסולת שלך משם העשיר משה אמר הקב"ה דין הוא שיטול משה אותן פסולת, למה אלא ישראל שלא נתעסקו במצוות **נתתי להן כל טוב ארץ מצרים** שנאמר וה' נתן את חן העם והעשיריו" וכו', ועיין מדרש ויקרא רבה (פכ"ד ס"ז) ע"ש, ובמכילתא (פרשת בא פ"ד): "אמר הקב"ה לאברהם ואחרי כך יצאו ברכוש גדול עם יציאתך ממצרים **אני ממלאן כסף וזהב**" ע"ש, ועוד במכילתא פרשת בשלח (פרשה ה'): "ויסר את אופן מרכבותיו, רבי יהודה אומר מחמת האש של מעלה נשרפו הגלגלים של מטה והיו מוטות ומרכבות רצות ונכנסות בעל כרחן, שהיו טעונות **כלי כסף וכלי זהב ואבנים טובות ומרגליות**, כדי שיטלו ישראל את הביזה" ע"ש.

**ורבותינו** במסכת ברכות (ט' א') אמרו שישראל עשאו למצרים כמצודה שאין בה דגן וכמצולה שאין בה דגים, ופירש רש"י ז"ל שישראל רוקנו את המצריים מכל ממונם ע"ש. [ושם דרשי בעל כרחם דישאל משום הטורח והמשא, ועיין פני יהושע שם].

**ועוד** במסכת ברכות (ל"ב א'): "מאי ודי זהב, אמרי דבי רבי ינאי כך אמר משה לפני הקב"ה רבונו של עולם **בשביל כסף וזהב שהשפעת להם לישראל עד שאמרו די**, הוא גרם שעשו את העגל", וקיימא לן יש לו מנה רוצה מאתיים (קהלת רבה פ"א סל"ב), וכאן אמרו די, הוה אומר שהזהב שהיה להם בשיעור עצום עד שכבר נפשם שבעה ואמרו די, וכן מוכח מעובדא דגביהא בן פסיסא בסנהדרין (צ"א א') שישראל יצאו בעושר עצום, עיין שם ותבין.

**ואם** כך היו בני ישראל עשירים ביציאתם ממצרים, קל וחומר אחר קריעת ים סוף שזכו בביזת הים המופלאה, וכדכתב רש"י ז"ל שמות (ט"ו כ"ב): "ויסע משה הסיען בעל כרחם שעטרו מצרים סוסייהם בתכשיטי זהב וכסף ואבנים טובות והיו ישראל מוצאין אותם בים, **וגדולה היתה ביזת הים מביזת מצרים**, שנאמר תורי זהב נעשה לך עם נקודות הכסף לפיכך הוצרך להסיען בעל כרחם", ומקור הדברים במכילתא שם, וכן הוא בפירוש רש"י שיר השירים (א' י"א) ע"ש. [ועיין רש"י ז"ל פסחים (ק"ט א'): "דרך הראשונים להביא גזיהם עמהם במלחמתם, כדי שימשך לבם אחר ממונם ולא יברחו", ועיין פירוש רשב"ם שם].

**ובמדרש** במדבר רבה (פ"ג ס"ט): "למה היו מקצת הכלים של כסף, ומקצתן של זהב, לומר לך האחרונים שהיו של זהב כנגד ביזת הים, שכשם שהזהב נחמד ויקר מן הכסף, כך היתה

**בית הים גדולה משל מצרים וכו', שכל ישראל נתמלאו מהם כסף וזהב וכל מיני בשמים,** וכן הוא במכילתא (פרשת בא פ"ג), ובמדרש תנחומא (פרשת בא ס"ח) ע"ש, ובעל הטורים ז"ל שמות (שם) כתב: "מלמד שהיו מוצאים שם אבנים טובות בקרקעית הים, והסיעם משה בעל כרחם כצאן הזה שהרועה מסיעו מעדר לעדר" ע"ש.

**ובתרגום המיוחס ליונתן בן עוזיאל שמות (י"ד ט')** מבואר שישאל היו נמצאים על ים סוף עוד קודם לקריעת ים סוף, זכו עוד לעושר גדול שכך תרגם: "ורדפו מצראי בתריהון ואדביקו יתהון כד שרן על ימא, כניסין מרגליין ואבנין טבן דדבר פישון מגיגוניתא דעדן לגו גיחון, וגיחון דברינון לימא דסוף, וימא דסוף רמא יתהון על גיפיה".

**ובל** זה מורה בעליל שבני ישראל לא היו בדוחק כלל, ו"שכל מה שהיה נצרך להם היו צריכים לקנות מתגרי אומות העולם" וכן ש"היו בני ישראל נצרכים ביותר אל הכסף ואל הזהב, והרי במדבר לא היה להם מקור הכנסה אחר להרויח ממון, ולא היה להם כי אם את הכסף והזהב והשמלות שלקחו ממצרים", כדכתב אדמו"ר זצ"ל וכו"ל וצ"ב. [ועיין בחיבורי תורת יעקב (סימן פ"ג) וצרף לכאן].

## ב. בענין ארון הברית לשון זכר

**שמות (כ"ה י')**: "ועשו ארון עצי שטים אמתים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קמתו, וצפית אתו זהב טהור מבית ומחוץ תצפנו ועשית עליו זר זהב סביב, ויצקת לו ארבע טבעת זהב" וגו'. ומבואר בהתורה משתמשת בלשון זכר כשהיא מדברת על ארון הברית.

**שמואל א' (ד' י"ג)**: "ויבוא והנה עלי יושב על הכסא יד דרך מצפה, כי היה לבו חרד על ארון האלהים והאיש בא להגיד בעיר ותזעק כל העיר, וישמע עלי את קול הצעקה ויאמר מה קול ההמון הזה, והאיש מהר ויבא ויגד לעלי וגו', ויען המבשר ויאמר נס ישראל לפני פלשתים, וגם מגפה גדולה היתה בעם, וגם שני בניך מתו חפני ופינחס, וארון האלהים נלקחה".

**ובתב הרד"ק ז"ל שם (פסוק י"ז)**: "וארון האלהים נלקחה - נזכר הארון בלשון זכר ובלשון נקיבה, בלשון זכר ברוב, וכן בזה הפרשה וארון האלהים נלקח, וכאן בזה הפסוק בלשון נקיבה, וכן בספר דברי הימים (ב' ח' י"א) אשר באה אליהם ארון ה'" ע"כ, וכן כתב הרד"ק בפירושו לדברי הימים שם, ובספרו ספר השרשים (ערך ארן דף נ"ה), והשווה דבריו לדברי רבינו יונה ׀ ג'אנח ז"ל בספר השרשים שלו (ערך ארן דף מ"ז) ודוק.

**וראיתי** לחד מתקיפי קמאי רבינו ישעיה מטיראני ז"ל בעל תוספות רי"ד, בפירושו לספר שמואל שם שכה כתב: "וארון האלהים נלקחה - לא נמצא ארון במקרא נקיבה זולת זה" עכ"ל.

**ולאחמור** הדברים צ"ב, שהרי רבינו יונה ז"ל והרד"ק ז"ל הביאו מספר דברי הימים הנ"ל שמצינו עוד שארון הברית נאמר בלשון נקיבה, ועיין בפירוש המיוחס לרש"י ז"ל לדברי הימים שם, ובפירוש הרב החזקוני ז"ל בראשית (א' ב' ד"ה תהו) ודוק.

**וברקתי** בפירוש נ"ך לרבינו ישעיה ז"ל הנדפס מכתבי יד (דף כ"ח) וראיתי שגם שם כתוב כנ"ל,

והרב המהדיר ז"ל ציין לדברי מדרש שמואל (פי"א ס"ב): "וארון האלהים נלקחה - תששה מידת הדין כנקיבה", והובא במנחת שי שם, אבל המהדיר לא עמד בתמיה הנ"ל.

**ומצאתי** בביאור התורה לרבינו בחיי ז"ל שמות (ט"ו ט"ז) על הפסוק תיפול עליהם אימתה ופחד, שכה כתב בביאור הדבר: "ועל דרך הקבלה אימתה אימת ה' המקבלת מפחד, וכן התפלל משה שתהיה מידת הדין מתוחה כנגד אויביהם, והה"א האחרונה הזאת שבשם והיא השכינה שהיתה עם הארון, וזהו שנאמר בספר שמואל (א' ד' י"ז) וארון האלהים נלקחה, והיה לו לומר נלקח, אבל זה יורה דבקות השכינה עם הארון.

**ולכך** מצינו שנקרא הארון בשם ה', הוא שכתוב בספר במדבר (י' ל"ו) ובנחה יאמר שובה ה' ובנחה ה', כלומר בנסוע הארון ובנחה הארון יאמר קומה ה' שובה ה', ולא אמר קום שוב, ועוד כי מלת ובנחה בה"א מורה על נקיבה כשהיא אחרונה בתיבה אמרה שמעה קראה, גם השכינה בלשון נקיבה, כי תרגום פני ילכו שכינתי תהך ולא תירגם יהך, והקבלה כך שהוא תהך בלשון נקיבה, והנה השכינה שהיא חתימת הבנין מקבלת כח ממידת הגבורה הנקראת פחד, ולכך אמר תפול עליהם אימתה ופחד כלומר אימת שכינה, המקבלת אצילות מפחד, וזה מבואר, והבן.

## ג. בענין דמות שני הכרובים זכר ונקיבה

**שמות** (כ"ה י"ח): "ועשית שנים כרבים זהב, מקשה תעשה אותם, משני קצות הכפרת".

**ופירש רש"י** ז"ל: "כרובים, דמות פרצוף תינוק להם". ונכדו הרשב"ם ז"ל פירש: "כרבים, עופות כדכתיב (יחזקאל כ"ח י"ד) את כרוב ממשיח הסוכך. עוף גדול בעל כנפים. וחכמים פירשו פני תינוק", ואחריו כמנהגו נמשך רבינו החזקוני ז"ל, ועיין בדברי הראב"ע ז"ל, וחידושי ראיתי בספר שפתי כהן שם שכתב: "והיה אפשר לומר שהיו הכרובים **האחד בצורת אדם גדול והשני בצורת ילד קטן**, כענין שראה יחזקאל פני האחד פני כרוב והשני פני אדם (יחזקאל י' י"ד), ודרשו ז"ל בסוכה (ה' ב') היינו כרוב היינו אדם, אלא אפי רברבי ואפי זוטרי, וכל זה להעיד על אהבתו לישראל כאהבת האב לבנו שהיא אהבה חזקה" עכ"ל.

**ורבינו** בחיי ז"ל בביאורו לתורה שם האריך מאוד בענין הכרובים ובתוך דבריו כתב: "ומה שהזכיר בציווי ועשית "שנים" כרובים זהב ולא אמר "שני", בעבור כי שני לשון השויה כמו שני לוחות העדות, שני כבשים, שני השעירים, ולכן הוצרך לומר שנים כי חלוקים הם בענינם, זה זכר וזה נקיבה, וחזר ואמר מבין שני הכרובים, וכן ויעש שני כרובים זהב, לרמוז על השוויתם בזהב ובאחדות וכו', שנים כרובים זכר ונקיבה היו, להודיע כמה ישראל חביבין לפני הקב"ה כחבת זכר ונקיבה, וכן דרשו חז"ל במסכת יומא (נ"ד א') "עש"ב, והביא דבריו בספר הכתב והקבלה שם וציין לעיין בדברי התוספת יום טוב נגעים (פי"ד מ"ה) ע"ש.

**גם** הגאון מלבי"ם ז"ל בפירושו לתורה שמות שם (כ"ה י"ח) כתב מדעתו הרחבה: "ועשית שנים כרובים. מבואר אצלי באילת השחר (כלל ס"ז) שיש הבדל בין שנים ובין שני, ששני מורה על השווי, ושנים מורה שאינם שוים, ומזה הוכיחו חז"ל שהיו בדמות זכר ונקיבה והיו בלתי שוים",

ועוד האריך בזה הרבה הגאון מלבי"ם ז"ל בביאורו לויקרא (ט"ז ה' אות י"ז), וזכה לכוין לדבריו רבינו בחיי ז"ל כנ"ל, וחזר וכתב כן הגאון מלבי"ם ז"ל בפירושו לספר ויקרא (י"ד ד', וכ"ד ה'), ולספר במדבר (י' א' אות ל"ב, ול"א ח') ע"ש, וכזאת ממש כתב מדעתו הגאון הנצי"ב ז"ל בביאורו לשמות שם (כ"ה י"ח), ולדברים (י"ז ו') והוסיף וכתב שאחר כך מצא כן ברבינו בחיי ז"ל.

**וראיתי** לרב המפורסם בעל תורה תמימה ז"ל שמות (כ"ה אות כ"ג) שכה כתב: "ועיין ברבינו בחיי כאן שכתב דמה שכתוב ועשית שנים כרובים ולא שני כרובים, הוא משום דלשון שני מורה על ההשתוות, וכן דרשין שני שעירים, שני כבשים, שתי צפרים, ואם היה כתוב כאן שני כרובים היה במשמע שיהיו שוים במראה ובקומה, ובאמת קיימא לן שהיה כרוב אחד צורת זכר ואחד צורת נקיבה, עכ"ל. וכן כתבו בספר מנחה בלולה, ובספר העמק דבר למרן דודי הנצי"ב ז"ל ע"ש.

**והדברים** מופלאים מאד, שהרי בסוגיא דיומא (ס"ב ב') באותו מקום שאמרו ד"שני" מורה על ההשתוות, שם גופא אמרו דגם "שנים" מורה על ההשתוות כמו שני, וכמו שרצו לדרוש שם על כבשי תמיד דכתיב שנים ליום, ובאמת כך מורה הסברה דכלל אחד לשני ולשנים, דכיון דעיקר הטעם דשני מורה על ההשתוות הוא משום דכיון דקיימא לן מעוט רבים שנים לא היה צריך לכתוב כלל שני דממילא הוי ידעין שאותו המספר הוי שני, ולמה כתב, אלא כדי להורות על ההשתוות, ולפי זה ממילא מבורר דהוא הדין שנים מורה על זה כיון דגם הוא מיותר. **ומלבד** זה איני יודע מי מלל לרבותינו דלהכרובים היה לאחד צורת זכר ולאחד צורת נקיבה, דמה שלמדו זה מסוגיא דיומא (נ"ד א') בשעה שהיו ישראל עולין לרגל מגללין להם את הפרוכת ומראין להם את הכרובים שהיו מעורין זה בזה ואומרים להם ראו חבתכם לפני המקום כחבת זכר ונקיבה [וענין מעורים סמכו באגדות על פסוק במלכים א' (ד' ל"ו) בענין הכרובים כמער איש ולויות] אין זה מוכח כלל שהיה להם צורת זכר ונקיבה, אלא שהיו מעורים זה בזה באהבה וחבה כמו זכר ונקיבה, ודמות צורתם באמת היו שניהם צורת זכר, ולפי זה נכון מאד מה דכתיב שנים להורות על ההשתוות, וזולת האגדה דיומא זאת לא מצאתי כל מקור לזו הדמות שתארו [זכר ונקיבה] וצע"ג, עד כאן דבריו.

**והנה** מה שהקשה מההיא דיומא דמתבאר שם דגם כשכתוב "שנים" ולא שני, זה מעיד על השווה ממש, לא קשיא מידי וכבר אסברה ניהלן היטב הגאון מלבי"ם ז"ל בויקרא הנ"ל (ט"ז ה' אות י"ז) ואביא מדבריו: "ובזה יתבאר לך דברי התלמוד יומא (ס"ב ב') ששם הביא הברייתות שדרש גבי מצורע וגבי שעירי יום הכיפורים שיהיו שניהם שוים, ומקשה אם כן גבי תמידין נמי לימא כבשים מעוט כבשים שנים מה תלמוד לומר שנים שיהיו שוים. ומשני התם מבעי ליה שנים ליום כנגד היום כיצד תמיד של שחר היה נשחט על קרן צפונית מערבית וכו'. מוספים של שבת ודאי צריכי שיהיו שניהם שוים וכו' רק קושיית התלמוד אם כן גבי תמידין נמי. הוא משום דבתמיד הא כתיב שנים בצורת הנפרד, ורצונו לומר אחר שהוכחת מיעוט כבשים שנים ומה תלמוד לומר שני, הלא הוכחה זאת שייכה גם בתמיד, תשאל גם כן מיעוט כבשים שנים ומה תלמוד לומר שנים. ותרצה להשיב שיהיו שוים, ושם אי אפשר לומר כן דהא שם כתוב שנים. שמורה שהם בלתי שוים, ומשיב דגבי תמיד צריך שנים לדרשא אחריתי שנים ליום כנגד היום, ועל זה אמר

מוספים של שבת ודאי צריכי שיהיו שוים כי שם כתיב שני כבשים בצורת הסמיכות עיין שם כל דבריו באריכות, והוא מוכרח כי היעלה על הדעת שרבינו בחיי והגאון הנצי"ב ודיעמיהו שידיהן ממשמשות בסוגיא זו עצמה וחילקו בין כשכתוב "שני" שהוא מראה על השוואה גמורה, מה שאין כן כשכתוב "שניים" שאינו בהשוואה גמורה ולא ראו דברי הסוגיא עצמה והוא פלא, ולהנ"ל א"ש.

גם מה שכתב הרב תורה תמימה: "וזולת האגדה דיומא זאת, לא מצאתי כל מקור לזו הדמות שתארו [זכר ונקיבה] וצע"ג", במחכ"ת אין כאן לא עיון גדול ולא אף קטן, וכבר רבים רבים מרבותינו הקדמונים ע"ה כתבו כן כדלקמיה בס"ד, ובאמת חושבני שנעלם מהרב תורה תמימה דברות רז"ל, ובס"ד אני עני מצאתי בספר הזהר הקדוש ח"ב (דף עז"ר ע"ב): "אתעביד מניה כפורתא עלאה וכו', אתפרס כפורת דא לסטר דרום ומערב, ואפיק תרין כרובין כחדא דכר ונוקבא, דאשתכחון דא לקבל דא" וכו', ושם (דרע"ח ע"א): "תרין כרובים חד דכר וחד נוקבא, למהוי דביקין אלין באלין בחיבותא". [ונכפלו הדברים גם בספר זהר חדש (פרשת תרומה דמ"ג ע"א) עיין שם].

ובס"ד עוד מצאתי שם בספר הזהר ח"ג (דנ"ט ע"א): "תרין כרובין דכר ונוקבא, מישרים ודאי, ועל דא ועמים במישרים, וכתיב וישמע את הקול מדבר אליו, מבין שני הכרובים וידבר אליו, רבי יצחק, אמר מכאן אוליפנא, דבכל אתר דלא אשתכח דכר ונוקבא, לאו כדאי למחמי אפי שכינתא, הדא הוא דכתיב ישבו ישרים את פניך, ותנינן כתיב צדיק וישר הוא, דכר ונוקבא, אוף הכא כרובים דכר ונוקבא, ועלייהו כתיב אתה כוננת מישרים, ועמים במישרים, ובגין כך ופניהם איש אל אחיו", הרי לנו מפורש בכמה מקומות בספר הזהר הקדוש דהכרובים היו אחד בצורת זכר ואחד בצורת נקיבה, ועיין מה שכתבו לבאר רבותינו מפרשי הזהר ח"ג בספר אור החמה, ומקדש מלך, והרמ"ז ז"ל ודוק. [וק"ק שבהגהות ניצוצי זהר שם ושם לא ציין המקבילות הנ"ל שהבאתי בס"ד].

ובתב רבינו הגר"א ז"ל בביאורו לספר תיקוני זהר (תקן ל"ח): "מבין כו', כמו שכתוב שם בפסוק מבין שני הכרובים: דאינון ד"ו פרצופים - נ"ה, והם דוגמת זכר ונקיבה", ועוד עיין היטב בספר הזהר ח"א (די"ח ע"א) ודוק היטב.

ובן ראיתי בספר ברית מנוחה (הדרך החמישית דקב"ג סע"ב מהדורת תשנ"ט) שכתב: "ועל כן אמרו חכמינו ז"ל שהכרובים היו כדמיון זכר ונקיבה מפני המשפיע והמקבל", וכבר ידעת מה שהביא הגאון חיד"א ז"ל בספרו שם הגדולים חלק ספרים (מערכת ב' אות ק"ג) משם הרב עיר וקדיש מהר"ר יעקב צמח ז"ל בספרו לחם מן השמים דמחבר ברית מנוחה היה קודם לתנא רבי שמעון בר יוחאי ע"ש, וחזר וכתב כן בשם הגדולים שם (קונטרס אחרון מערכת ק' אות א'), ועוד עיין שם (מערכת ז' סוף אות ח') ועיין בחיבורי שם בצלאל (סימן י"א דף ע"ח) ודוק.

ועוד ראיתי אחד מן קמאי תלמיד תלמידי הרמב"ן ז"ל, הוא רבינו יצחק דמן עכו בספרו מאירת עינים (פרשת תרומה דקנ"ט סע"ב) כתב בענין הכרובים: "דמות זכר ונקיבה וכו' ודע כי הכרובים זי"ן נון [נ"ל זכר ונקיבה] וכו' עיין שם, ורבינו יצחק אברבנאל ז"ל שמות (כ"ה י')

כתב: "לפי שהיות על הארון שני כרובים בצורת ילדים קטנים זכר ונקיבה וכו', והיו הכרובים שנים, אחד בצורת זכר ואחד בצורת נקיבה", וחזר וכתב כן בפירושו לספר מלכים א' (פרק ח'): "ולא אחדל מלומר בזה עוד רמז אחר כפי הנגלה, והוא שהיו הכרובים ההם על הארון כדמות שני ילדים קטנים, והיה כפי מה שאמרו חז"ל אחד בצורת זכר ואחד בצורת נקיבה, להעיר שכל איש ואשה אשר מבני ישראל המה מילדותם יתמידו ויכלו ימיהם על תורת אלקים ויהגו בה יומם ולילה, אם בקריאתה ואם בקיום מצותיה ושבזה יזכה נער את ארחו, ובזכות התורה אשר ילמדו מנערוֹתם יהיו פורשי כנפים למעלה וידבקו בעליונים", ושם (פרק י"ב) כתב: "אולי היו שני העגלים [שעשה ירבעם] זכר ונקיבה כמו שאמרו חז"ל בכרובים" עיין שם.

**והקדוש** רבי שלמה מולכו זצוק"ל הי"ד ספר המפואר (דף ח' דפוס אמשטרדם) כבר ידעת שאמרו רז"ל שהכרובים שהיו בכפורת הארון שהאחד היתה לו צורת זכר והאחד היתה לו צורת נקיבה. וכו' ועתה צוה שיעשו צורת זכר ונקיבה בכפורת ארון הקדש אשר בו לוחות הברית, כי בכל מקום אסור לעשות צורה כל שכן במקום קדש הקדשים, וכו' לכן צוה לעשות צורת זכר ונקיבה ואמר בכרובים "ופניהם איש אל אחיו וכו' ע"ש, וכתב הרב הספורנו ז"ל שמות (כ"ה כ'): "וכבר אמרו שהכרובים זכר ונקיבה היו", ובספר שפתי כהן שמות שם (פסוק י"ח): "והיו שני הכרובים זהב כי הכל מקבל מחסד ודין, והיו מקשה להורות על האחדות, והיו זכר ונקיבה להורות על המשפיע ומושפע", ומהר"ם פאפירש ז"ל בספר תורה אור (פרשת תרומה) כתב: "ועל דעת רבותינו הכרובים הם צורת אדם וכו' פירוש כי מט"ט וסנדר"ל וכו' והם זכר ונקיבה, וכן כתב בספר מדרש תלפיות (ענף ארון דמ"ב ע"ג וע"ד) ועוד לו שם (ערך כרובים ד"ע סע"ד) ועוד ועוד, וכל זה אישתייט מיניה דהרב תורת תמימה ז"ל.

**ועורני** השי"ת ועתה מצאתי בספר תוספות השלם על התורה ויקרא (ט' ד' ד"ג ע"א): "הכרובים שבמקדש היו כעין זכר ונקיבה", ובודאי רבותינו בעלי התוספות ז"ל לא ראו לספר הזהר כנודע, ועם כל זה כתבו שדמות הכרובים כעין זכר ונקיבה היו, וממה נפשך או שכך הבינו בפשיטות דברי התלמוד ביומא הנ"ל, וכדכתבו רבינו בחיי והנצי"ב ודעימיהו כנ"ל.

**או** שלבעלי התוספות היה מקור אחר בדברות חז"ל במדרשים שהיו לפנייהם שהכרובים דמות זכר ונקיבה היו, ולפנינו אינו נמצא מדרש זה ונאבד ולידינו לא בא, כמו עוד הרבה מדרשי רז"ל שהיו לפני רבותינו הראשונים כמלאכים ע"ה, ואבדו מאתנו בצוק העיתים ואורך הגלות ולפי שעה לא באו לידינו, וכמו שכתב בארוכה הגאון רבי יעקב שור ז"ל בספרו משנת יעקב (חלק בעי חיי דף פ"ח), וכן כתב הגאון רבי יוסף זכריה שטערן ז"ל בשו"ת זכר יהוסף (סימן ע"ח אות כ"ד), ועיין לגאון רבי אברהם בן רבינו הגדול הגר"א בספרו רב פעלים ואכמ"ל. [וכן כתב בהגהות מהר"צ חיות ז"ל חולין (פ"ד א') ע"ש, אלא שדבריו צ"ע כי הדברים נמצאים במדרשים שלפנינו (ס"פ פינחס) עיין שם במדרש רבה ותנחומא].

**ואחתום** בפרפרת כל שהוא שראיתי בס"ד כי תיבות "ועשית שנים כרבים", עולים בגימטריא "מלמד כי היו דמויות שלהם כמו זכר ונקיבה", חושבנא דדין כחושבנא דדין. [ובאופן אחר קצת, תיבות "שנים כרובים" ע"ה, בגימטריא "כדמות, דזכר ונקיבה" ודוק].

## מערכות

### אדון עולם

מלך" בכל יום, והרב פתח הדביר ח"א [סימן מ"א אות י"א] כתב דהוא מסוגל הרבה".

**וצ"ע** היכן גורי האר"י ז"ל בחרו והעדיפו שיאמרו בתפילה פיוט ידיד נפש, ולפי מיעוט ידיעתי לא נזכר הדבר בדברות גורי האר"י ז"ל, וראיתי למר אביו הוא הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו כף החיים (סימן ט' אות ה') שכתב: "מה טוב שלא יאמר הבקשות כי אם אחר הברכות של שחר, ופיוט אדון עולם שבחיהו רבנן למי שאומרו, דזוכה לכמה מעלות טובות [כמובא בספרו מועד לכל חי סימן י"ג אות י"ח] אך שמעתי מפי מגידי אמת, דהבאים בסוד ה' אינן אומרים כי אם פיוט ידיד נפש, דמיוסד על פי הקבלה" עכ"ל, ויתכן שדברי מר אביו ז"ל הללו, הם שהביאו את בנו רבי אברהם ז"ל לכתוב כן וצ"ע.

והנה מה שכתב בכף החיים שם: "אך שמעתי מפי מגידי אמת, דהבאים בסוד ה' אינן אומרים כי אם פיוט ידיד נפש, דמיוסד על פי הקבלה", הנה ראש הגולה הגאון המקובל האלהי רבינו יוסף חיים ז"ל בספרו בן איש חי (ש"א פרשת עקב אות י"ט) כשסדר "סדר ברכת החמה" כתב שיאמרו גם פיוט "אדון עולם", דוק ועיין.

ומה שכתב רבי אברהם פאלאג'י ז"ל שהרב מטה משה שיבח פיוט "אדון עולם" ושיאמרו בכל יום בתפילה, מה שאין כן הרב חיד"א ז"ל בחר בפיוט "ידיד נפש" וכן"ל, הנה לא ראיתי כן בדברי החיד"א ז"ל שכתב שיאמרו לפני התפילה פיוט ידיד נפש, ועיין בסידור החיד"א, וצ"ב.

**כתב** תלמיד רבינו מהרש"ל ז"ל רבי משה ז"ל בספרו מטה משה (אות ל"א): "ואחר כך מתחיל הש"ץ אדון עולם, והוא שיר נאה ומעולה, ומצאתי כתוב כל מי שיכוין בעת אדון עולם כתב רבי יהודה החסיד ורב האי גאון ורב שרירא גאון ערב אני בדבר שתפילתו נשמעת, ואין שטן מקטרג על תפילתו, ואין לו שטן ופגע רע בראש השנה וביום הכיפורים בתפילתו, ואויביו נופלים לפניו, ויש אומרים אף יצר הרע משלים אתו ועליו אמר שלמה המלך ע"ה ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו ע"כ, ואפשר שמזה נתפשט המנהג שאומרים אותו קודם כל ברכה ותהלה" עכ"ל.

**וסיום** דברי הרב מטה משה לא הבנתי, מהו זה שכתב ש"נתפשט המנהג שאומרים פיוט אדון עולם קודם כל ברכה ותהלה", והרי רק לפני תפילת שחרית אומרים פיוט זה ולא לפני כל ברכה ותהלה, עוד אכתוב שראיתי בספר אליה רבה (סימן קל"ב אות ו') שכתב: "וכשיוצא מבית הכנסת וכו'. נוהגים לומר אדון עולם אחר הקדיש, והטעם כתב מטה משה כיון שמתחילין בו אז אחר שמסיימין ומתחילין וחוזרין שלא יקטרג השטן כמו בשמחת תורה ומתחילין בראשית מהאי טעמא" עכ"ל.

**והגאון** רבי אברהם פאלאג'י ז"ל בספרו אברהם שנית (מערכת ב' אות כ"ה) כתב: "גורי האר"י והרב חיד"א לא בחרו כי אם בפיוט "ידיד נפש" בלבד, אבל בספר מטה משה (סימן ל"א כצ"ל) והרב אולם השער (די"ט ע"ב) שבחו אמירת פיוט "אדון עולם אשר

שרירא גאון ערב אני בדבר שתפילתו נשמעת וכו' לכאורה תמוה מאוד שפיוט זה הוא שקול במשקל יתר ושתי תנועות ויתר ושני תנועות כדכתב הגאון יעב"ץ ז"ל בסידורו עמודי שמים (דס"א ע"א), אבל בזמן רבותינו הראשונים רב שרירא גאון ובנו רב האי גאון ורבינו יהודה החסיד ז"ל, רבותינו הפייטנים לא פייטו פיוטיהם על פי משקל וצ"ב.

**וראיתי** לגאון רבי יעקב רקח ז"ל בספרו שערי תפילה (ד"י ע"ב) שהביא יש אומרים שמחבר פיוט זה הוא רבינו יהודה הלוי ז"ל, והעיר שאינו מתאים עם מה שכתב במטה משה שרב שרירא ורב האי שבחו לפיוט הזה שהם קדמו בזמן לרבינו יהודה הלוי שהיה אחריהם ימים ושנים. [ובסידור החיד"א מהדורת תשס"ד דף מ"ו כתוב שפיוט אדון עולם מיוחס לרבינו שלמה ׳ן גבירול ז"ל, ועיין בתיקון תפילה שבסידור אוצר התפילות (ד"י סע"א) וצ"ע].

**עוד** כתב בשערי תפילה שם משם רבותינו המקובלים שהמלאך מיכאל הוא הממונה על השבחות והתהילות לשי"ת, והוא מרנן ומהלל לפניו ית' וכשהוא שומע שישראל אומרים פיוט אדון עולם מהלל לפניו ו"אדון עולם" עולה כחשבון מיכאל והוא מוליך כל התפילות שבידו, ומי שאומר פיוט זה כאילו מקריב קרבן על מזבח של מעלה ומוחלין לו על עונותיו עיין שם באריכות ואכמ"ל.

**וחפשתי ומצאתי** שהחיד"א ז"ל בספרו עבודת הקודש חלק יוסף בסדר (סימן ב') כתב: "סדר לחברה קדושה שרצו ללמוד לילה אחת כולה לתקון כרת, יזהרו להתפלל ערבית בחברה, ותיכף אחר ערבית יתחילו הלימוד וכו' וכו', ויאמרו מקראי קדש ב"יסוד היסוד" ב"חדשים לבקרים". ואם אינו ליל ששי ילמדו הלכות תשובה מהרמב"ם, וראשית חכמה שער הקדושה, ולא יאמרו שום פיוט, ובעלות השחר יאמרו תפלה זו וכו', ויאמר פיוט ידיד נפש, ויתנו צדקה קודם תפילה", עיין שם.

**ועוד** כתב שם ביוסף בסדר (סימן ה'): "היה מעשה, שהיה בעיר אחת ישראל בצרה, והיה עשרה בטבת, והציבור ביררו עשרה יחידים שיתענו עשרה בטבת מבעוד יום, וילמדו בלילה וביום, ויתפללו להצלת העיר. ואני הצעיר סדרתי הסדר הזה וכו', ובסוף הלילה אם יש שהות ילמדו משניות מסדר טהרות, ולא יאמרו בקשות, כי אם ידיד נפש", אבל החיד"א ז"ל לא קבע לומר פיוט זה **בתפילה** בכל יום, כדכתב רבי אברהם פאלאג'י ז"ל ואולי יצא לו כן מזה שהחיד"א ז"ל קבע בתפילות לעת צרה הללו פיוט ידיד נפש מינה תשמע שבזה דייקא בחר ולא בשאר פיוטים, ועיין.

**אמנם** מה שכתב בספר מטה משה הנ"ל: ומצאתי כתוב כל מי שיכוין בעת אדון עולם כתב רבי יהודה החסיד ורב האי גאון ורב

## אהרן הכהן

**ודרך** לימודי נתעוררתי בס"ד לדקדק, מדוע נקט התנא לשון זו "עד שיחיו המתים", דמשמע עד ולא עד בכלל, כלומר דזכיה זו תהיה לאהרן עד תחיית המתים, אבל לא תהיה

**ספרא** פרשת שמיני (מכילתא דמילואים ה"ז): "וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם, באותה שעה זכה במתנות כהונה, וזכה בנשיאת כפים, לו ולדורותיו, עד שיחיו המתים".

קיסרין, ורבי שמעון בן לקיש, חד אמר משהיה מושח כל אחד ואחד, חזר והיה מושח כולם כאחד, וחד אמר וימשחם משיחה בעולם הזה, ומשיחה לעולם הבא, מגיד שבמשיחתן של אלו הוקדשו כל הכלים לעתיד לבא" ע"כ.

**ומקור דברי מדרש במדבר רבה הנ"ל, נמצא במדרש פסיקתא דרב כהנא (פסקא א' ד"ז ע"א), ומשם עורך מדרש במדבר רבה הוא רבינו משה הדרשן ז"ל, לקח וקבע הדברים במדרשו, הוא מדרש במדבר רבה, וסיום הדברים מגיד שבמשיחתן וכו', לקוח מספרי פרשת נשא ע"ש.**

**ועוד שם במדרש במדבר רבה (פי"ד ס"ג):**  
 "זאת חנכת המזבח, יכול שהוא נמשח מעתה, תלמוד זאת, עוד אינו נמשח, מעתה אומר אני לא ימשח לימות המשיח, אבל לעתיד לבא, אמר זאת חנכת המזבח אחרי המשח וגו', עוד אינו נמשח לעתיד לבוא, וכן הוא אומר זאת משחת אהרן ומשחת בניו, יכול שהם נמשחים מעתה, תלמוד לומר זאת, עוד אין נמשחים, עדיין אני אומר לא ימשחו לימות המשיח, אבל ימשחו לעתיד לבוא, תלמוד לומר זאת, אינם נמשחים לעולם לעתיד לבוא,

אחר תחית המתים. ואמרתי להסביר בס"ד עם דברי רבינו הגדול הרמב"ן ז"ל בספר המצוות (שורש ג' דף מ'): "עוד יש לי ראייה על ענין זה שפירשתי מאמרם ז"ל בראשון של יומא (ה' ב') כיצד הלבישן לאהרן ולבניו בימי המילואים, ותמחו כיצד הלבישן מאי דהוה הוה. אלא כיצד מלבישן לעתיד לבוא, לעתיד לבוא נמי כשיבואו אהרן ובניו משה רבינו עמם, כלומר נשאל לו. **הנה סוברים כי לתחית המתים יתקדש אהרן ובנו עמו במילואים, לפי שכבר בטלה משיחתן ממנו ומזרעו בשעת המיתה, ויהיו אנשים מחודשים, יצטרכו להתקדש כראשונה, ויהיו המילואים האלה נוהגים בהן**" עכ"ל.

הרי שהרמב"ן ז"ל לימדנו דעת שלעת התחיה, אהרן יצטרך קידוש ומשיחת כהונה מחדש, לכן נקט התנא דספרא "עד שיחיו המתים", ומכאן סעד רב לדברי קדשו של הרמב"ן ז"ל ודוק.

**ועיין במדרש במדבר רבה (פי"ב ס"ו):** "אמר רבי איבו, מכיון דכתיב וימשח אותו ויקדש אותו, מאיזה דבר נאמר וימשחם ויקדש אותם, אמר רבי איבו אמר רבי תחליפא דמן

א. ועיין בהגהות על פסיקתא (שם אות קכ"ד), וכנראה שאז לא ידע שמדרש במדבר רבה (עד פרשת בהעלותך) עורכו הוא רבינו משה הדרשן ז"ל, והוא שיבץ וקבע שם דברי הספרי הללו, ודוק.

ומה שכתבתי שמדרש במדבר רבה עורכו ומחברו הוא רבי משה הדרשן ז"ל - הן הם דברות הגאון המובהק רד"ל ז"ל בהגהותיו המופלאות למדרש במדבר רבה (פ"ד אות ע"ו, ופ"י אות ק"י, ופי"ד אות ב'), ועוד, ועיין היטב בהגהות רש"ש לבמדבר רבה (פ"ט סמ"ו אות נ"ח), ובספר תוספתא עתיקא (קונטרס פתחי נדה סוף דף ח'), ובמבוא למדרש בראשית רבתי עש"ב, ועיין בזה בארוכה בחיבורי מנוחת שלום ח"ד (סימן ב'), ובחיבורי הדר יעקב ח"ג (סימן י'), ובחיבורי תורת יעקב (סימן רמ"ו) ובשאר חיבורי, ויסוד רבי משה הדרשן ועריכתו למדרש במדבר רבה, הוא פרשיות במדבר ונשא בלבד, אבל מפרשת בהעלותך ואילך, מדרש במדבר רבה הוא העתקת מדרש תנחומא לשם, עם קצת הוספות ושינויים, וכדכתיבנא באריכות בחיבורי תורת יעקב (סימן רמ"ו אות א' דף תתע"ז) עיין שם וצרף לכאן.

ובספרא (פרשת צו מכילתא דמילואים הל"ז): "צוה ה' לעשות לכפר עליהם, אמר להם כפרה זו תכפר עליכם עד שיחיו המתים", וכזאת בספרי (פרשת בלק פסקא קל"א): "לכפר על בני ישראל לא נאמר כאן, אלא ויכפר על בני ישראל, שעד עכשיו לא זו אלא עומד ומכפר עד שיחיו המתים", ועוד שם בספרי (פרשת פינחס פסקא קל"ט): "הראהו המקום למשה כל הפרנסים העתידים לשמש את ישראל מיום שיצאו מן המדבר, עד שיחיו המתים", ועוד שם בספרי (פרשת וזאת הברכה פסקא שנ"ז): "עד הים האחרון אלא עד היום האחרון, מלמד שהראהו את כל העולם כולו מיום שנברא, עד יום שיחיו המתים", והובא בפירוש רש"י דברים (ל"ד ב'), וכזאת תראה במדרש תנחומא (פרשת צו ס"ב), ועוד שם (פרשת קדושים ס"ג) ע"ש, ועוד.

וגוף הענין אם אהרן ובניו יצטרכו לעתיד לבא קידוש מחדש - הוא ענין הסובל אריכות רבה, ועיין בספרא (פרשת צו פ"ח ה"א) ובפירוש עזרת כהנים שם (דקכ"ג ע"ב) ובתוספת העזרה שם, והשוה להגהות הרש"ש ז"ל דלעיל, ובספר מנחת חנוך (מצוה ק"ז), ולדודי זקני ריש הגולה הגאון רבי יוסף חיים זצ"ל בשו"ת רב פעלים ח"ב (חלק סוד ישרים סימן ב'), ושו"ת אבני נזר יו"ד (סימן שי"ב), ולתלמידו הגרמ"ד ז"ל בספרו חמדת ישראל (דע"ח ע"ג), ולתלמידו בפירוש אמבוהא דספרי (פרשת נשא דקכ"ב ע"ב אות כ"א), ושו"ת צפנת פענח (ווארשא סימן שי"ז), ושו"ת כוכבי יצחק ח"א (דף קנ"ח ע"א), ושם ח"ג קונטרס כבוד מלכים (אות מ"א ואילך, ואות נ"ז ואילך) עש"ב, ובחיבורי כרם יעקב (סימן י"ד דקס"ה ע"א) ובגליון שם בס"ד.

ומה אני מקיים אלה שני בני היצהר, זה אהרן ודוד זה מבקש כהונתו, וזה מבקש מלכותו, אהרן מבקש כהונתו, ודוד מבקש מלכותו".

**ובהגהות רש"ש ז"ל שם (אות מ"ו) כתב:** "לא ימשח לימות המשיח, אבל ימשח לעתיד לבוא, כך צריך לומר, ועיין לעיל (פ"ב סט"ו), ומכאן מוכח להדיא דלעתיד לבוא פה, אין פירושו ימות המשיח וכפירוש ראשון שקרבן אהרן בתורת כהנים (פרשת צו פ"ח ה"א), אלא כפירוש השני, דלעתיד לבוא היינו בזמן בית שני", ועיין בפירוש עץ יוסף שם, ובפירוש עזרת כהנים המצויין לקמן ודוק.

**שוב מצאתי בספר זית רענן (ס"פ צו) שכתב:** "עד שיחיו המתים, אפשר דסבירא ליה לשיחיו המתים צריכין משיחה שנית, אבל לא משמע כן בפרשת ויקרא" עכ"ל. ודוק היטב.

**מיהו** חושבני שעדיין יש לעיין בהא, שיש לומר שמטבע לשון זה "עד שיחיו המתים", הכוונה להפלגת זמן מרובה, והוא כלשון "לעולם" או "עד עולם", ורבותינו ז"ל לא נחתו לומר שרק עד התחיה, ולא גם לאחר התחיה, כמו שתראה בסוטה (מ"ח ב'): "כאדם שאומר לחבירו עד שיחיו מתים, ויבוא משיח בן דוד", ובמדרש בראשית רבה (פלה ס"ג) שאמר אלישע לאשה השונמית: "ואת ובניך תחיי בנותר - עד שיחיו המתים", והובא בפירוש רש"י מלכים ב' (ד' ז) ע"ש.

**ובן במכילתא** (פרשת כי תשא מסכתא דשבתא פ"א): "רבי אומר כל המשמר שבת אחת כתקנה, מעלה עליו הכתוב כאלו שומר שבתות מיום שברא הקב"ה את עולמו, עד שיחיו המתים",

## אהרן הכהן

### מדוע נקבר בקצה ארץ אדום

ורודף שלום שהיא כנגד המלחמה ככתוב בקהלת (ג' ח') עת מלחמה ועת שלום ועוד, ואהרן כנגד אדום לבטלו ולעוקרו ולא לתת לו כח ולהגן על ישראל, וכמשה רבינו שנקבר מול בית פעור ודוק. [וצא וראה שתיבות "בהר ההר בקצה ארץ אדום" עולה בגימטריא בדקדוק "והיה אהרן מגין לישראל" ודוק].

**בעת** ראיתי בספר שפתי כהן על התורה שם שכתב: "ויחנו בהר ההר בקצה ארץ אדום וגו', למה נקבר אהרן כאן, אלא לומר כמו שהמדינה שהיא על הספר [פירוש בסוף תחום המלכות], מחזקים אותה בחומה ובמבצרים ובכל מיני חיזוק, כדי שלא יבוא עליה מלכות אחרת ויכבשה, כן כאן לפי שהוא קצה ארץ אדום, נקבר שם אהרן להיות מבצר ומגן על ארץ ישראל שלא יעבור אדום, וכן ההר בקצה ארץ אדום, סופי תיבות למפרע מצור, [אלא שה"א במקום וא"ו], ולזה חזר פעם אחרת ואמר ואהרן בן שלוש ועשרים ומאת שנה במותו בהר ההר, לומר ששם שלמו ימיו ושנותיו כדי שימות שם לסיבה הנזכרת, לזה אמר לעיל בפרשת חקת (כ"א ד') ויסעו מהר ההר לסבוב את ארץ אדום, לסבבו ולהקיפו מכל צדדיו. ונסמכה לפרשת וישמע הכנעני, לומר שלא היה אהרן מגן עליהם מאדום לבד, אלא היה גם כן מגן מן הכנעני, כמו שאמר בפרשת חוקת (שם) ויתן את הכנעני ויחרם אתהו", והשוה עם מה שכתבתי בס"ד ודוק.

**וראיתי** לגאון רבי יונתן אייבשיץ ז"ל בספר תפארת יונתן במדבר שם שכה כתב: "ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בהר ההר על גבול ארץ אדום לאמר יאסף אהרן וגו'. נראה

**במדבר** (כ' כ"ג): "ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בהר ההר על גבול ארץ אדום לאמר, יאסף אהרן אל עמיו, כי לא יבוא אל הארץ אשר נתתי לבני ישראל וגו', ואהרן יאסף ומת שם, ויעש משה כאשר צוה ה', ויעלו אל הר ההר לעיני כל העדה, ויפשט משה את אהרן את בגדיו וילבש אתם את אלעזר בנו, וימת אהרן שם בראש ההר".

**ועוד** שם (ל"ג ל"ז): "ויסעו מקדש ויחנו בהר ההר בקצה ארץ אדום, ויעל אהרן הכהן אל הר ההר על פי ה', וימת שם בשנת הארבעים לצאת בני ישראל מארץ מצרים בחדש החמישי באחד לחדש, ואהרן בן שלש ועשרים ומאת שנה במותו בהר ההר".

**ובס"ד** לי נראה להסביר מדוע היתה קבורת אהרן בהר ההר קצה ארץ אדום, דכשם שמשה רבינו נקבר מול בית פעור לבטל טומאת פעור, כדאמרו ז"ל במדרש פרקי דרבי אליעזר (פרק מ"ה) הובא בילקוט שמעוני דברים (רמז תתקס"ה) ותהלים (רמז תרל"ז): "מפני מה נקבר משה רבינו מול בית פעור, כדי לכפר על מעשה פעור, כשמת משה מה עשה הקב"ה נתן את קברו כנגדו, וכל זמן שהם חוטאין והוא רוצה לעלות ולפעור את פיו ולנשוך ברוחו להשחית את ישראל, והוא רואה את קברו של משה כנגדו, הוא מתפחד ויורד למטה לארץ, ולכן נאמר ויקבור אותו בגיא מול בית פעור", ועיין תוספות סוטה (י"ד ב') ע"ש.

**כך** יש לומר גם גבי אהרן הכהן ע"ה, אחר שהאיש מלחמה שעל חרבו יחיה הוא אדום עמלק שנלחם בישראל, ומלחמה לה' בעמלק, לכן נקבר אהרן שמידתו אוהב שלום

העבודה מן הבכורים וניתנה לאהרן, על כן נקבר אהרן על גבול ארץ אדום להורות שאין לעשו לערער על כך", ודפח"ח.

הרי שגם הוא ז"ל עמד בזה מדוע נקבר אהרן בהר ההר בקצה גבול ארץ אדום, וכתב להסביר לפי דרכו, ובענייני אני הנלע"ד כתבתי בס"ד.

**והנאון הנצי"ב ז"ל** בהעמק דבר שם (פסוק כ"ג) כתב: "ולפי הפשט בא הכתוב ללמדנו שלא נקבר אהרן באדמת אדום, כי אם על הגבול, והיה הפקר, וידוע בבבא בתרא (ק"ב א') שגנאי לצדיק שיהא נקבר באדמה שאינה שלו".

לתת טעם על שנקבר אהרן על גבול ארץ אדום, דהנה משה נקבר על הר נבו מול בית פעור, אשר סרחו שם ישראל ועבדו לפעור בצואה הבאה מרוב אכילה, ולכך משה אשר שהה בהר ארבעים יום וארבעים לילה בלא אכילה, ובזכותו ירד המן הנבלע באברים מבלי צואה, והוא מגין על עון פעור כמה שנקבר שם, כך אהרן הוצרך להקבר על גבול ארץ אדום, דטענת עשו היה הכי קרא שמו יעקב ויעקבני זה פעמים, כי לקח לו הבכורה והגדולה לעצמו, ועשו היה גדול ממנו בלידה, והוי רק כגזול בידו, ואהרן היה גדול ממשה בשנים, מכל מקום מחל למשה כל גדולה בשמחה כדכתיב וראך ושמח בלבך, הואיל ומשה גדול ממנו בנבואה וחכמה, וכן ניטלה

## חידושי סוגיות

(מועד קטן כ"א א')

### בענין אבל אסור בתלמוד תורה

[מנוחת שלום ח"ג סי' ו']

(שם), ובספר אור זרוע (הלכות אבלות סימן תל"ד) ולשאר רבותינו הראשונים כמלאכים ז"ל

ובן פסקו להלכה בטור ושלחן ערוך יורה דעה (סימן שפ"ד ס"ד): "אבל מותר לקרות באיוב וקניות ובדברים הרעים שבירמיה ובהלכות אבלות", ועיין בברכי יוסף (שם אות ג') ופתחי תשובה (שם סק"א), ושאר אחרונים ז"ל

הרי שאבל מותר ללמוד בדברים הרעים וכו', ואם כן יכול היה יעקב אבינו ע"ה לעסוק וללמוד גם בזה, ועדיין עול תורה עליו ודוק

ומה גם שאמרו רז"ל ביומא (כ"ח א') מעולם לא פסקה ישיבה מאבותינו יעקב אבינו זקן ויושב בישיבה היה, ובדאי מיקירי שהרבים צריכים לו וכל כי האי שצריכים לו מותר לאבל ללמוד, וכמפורש במועד קטן (שם) ובשלחן ערוך (שם סעיף א')

עוד יש להוסיף שבירושלמי מועד קטן (פ"ג ה"ה דט"ז ע"א) אמרו: "ואם היה (האבל) להוט אחרי דברי תורה מותר", ומי להוט היה אחרי דברי תורה יותר מיעקב אבינו שלא ישן כל אותם ארבע עשרה שנה שהיה לומד תורה בבית המדרש דעבר כאומרם ז"ל, והובא בפירוש רש"י ז"ל על התורה בראשית (כ"ח י'),

וצ"ע

ואפשר דסבירא ליה להרב כלי יקר ז"ל כדעת קצת אחרונים ז"ל דאין האבל חייב כלל בתלמוד תורה, ואף אינו חייב ללמוד

בראשית (כ"ז מ"א): "וישטום עשו את יעקב על הברכה אשר ברכו אביו, ויאמר עשו בלבו יקרבו ימי אבל אבי ואהרגה את יעקב אחי

וראיתי בספר כלי יקר שם שכה כתב: "תלה הדבר בימי אבל, לפי שהאבל אסור לעסוק בתורה כי פקודי ה' ישרים משמחים לב, ויצחק אמר והיה כאשר תריד דהיינו בזמן שלא יעסוק בתורה ופרקת עולו, אם כן באבלו ודאי לא יעסוק בתורה, ולא יהיה לו דבר המגן עליו, ואז אהרגה את אחי. ומטעם זה אמרו רז"ל בברכות (נ"ד ב') שהאבל צריך שמירה, לפי שאין התורה מגינה עליו, שנאמר בהתהלך תנחה אותך ובשכבך תשמור עליך

והגם שדברי פי חכם חן, מכל מקום הדברים צל"ע, דהנה במסכת מועד קטן (כ"א א'): "תנו רבנן אלו דברים שאבל אסור בהן אסור במלאכה וברחיצה וכו', ואסור לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים, ולשנות מדרש הלכות ובתלמוד ואגדות, ואם היו רבים צריכים לו אינו נמנע", ולעיל (ט"ו א') אמרו: "אבל אסור בדברי תורה מדקאמר רחמנא ליחזקאל (האנק) דום

והרא"ש ז"ל בפסקיו שם (פ"ג סימן ל"ז) כה כתב: "אבל אסור לקרות בתורה וכו', ונהגו שהאבל קורא במסכת מועד קטן ובהלכות אבלות", וכן כתבו הרב המאירי ז"ל

וכלה. במתניתא תנא חולה חתן וכלה. ויש אומרים אף אבל, ויש אומרים אף תלמיד חכם בלילה". ופירש רש"י ז"ל: "צריכין שימור, מן המזיקין: חולה, שהורע מזלו לפיכך השד מתגרה בו, וכן חיה אשה שילדה, וכן אבל. וחתן וכלה ותלמיד חכם מקנאתן מתגרה במ

חזינן דהטעם שאבל צריך שימור לאו משום שבטל מתורה אלא כדפירש רש"י ז"ל שהאבל הורע מזלו, ועיין בשלחן ערוך יו"ד (סימן שצ"ה סעיף ד'), וטעם רש"י מוכרח דיגיד עליו רעו כל אותה קבוצה שנאמר עליהם שצריכים שימור, וטעמו של הכלי יקר אינו שייך אצלם, וצ"ב

ועיין בחיבורי זרע חיים (סימן כ"ג) שכתבנו בס"ד ביאור אחר בדברי התלמוד מדוע כל הנהו צריכים שימור ודוק היטב. ונתבאר עוד בקונטרס מיוחד בס"ד.

בדברים הרעים, ורק אם רוצה ללמוד בהם מותר לו וכמו שכתב הגאון רבי יהודה עייאש ז"ל בספרו שבט יהודה יו"ד (סימן שפ"ד) ועיין בערך השלחן או"ח (סימן תקנ"ד), אבל מלבד שאין לשונו ז"ל מורה כן, הנה עצם הדברים הנ"ל תמוהים וכבר בערך השלחן (שם בקונטרס אחרון) עורר שאבל אף שאסור בתלמוד תורה, מכל מקום בדברים הרעים חייב ללמוד וכמפורש בשו"ת חכם צבי (סימן ק'), ועיין בזה בארוכה בחיבורי כרם יעקב (סימן ו' מדף נ"ב ואילך) וצרף לכאן

גם מה שכתב הרב כלי יקר ז"ל שזה הטעם שאבל צריך שמירה כיון שאינו יכול לעסוק בתורה, אינו מובן לי היטב חדא שיכול לעסוק בתורה בדברים המותרים לו וכנ"ל

ותו שהרי כך אמרו בברכות (שם): "אמר רב יהודה שלשה צריכין שימור, חולה, חתן,